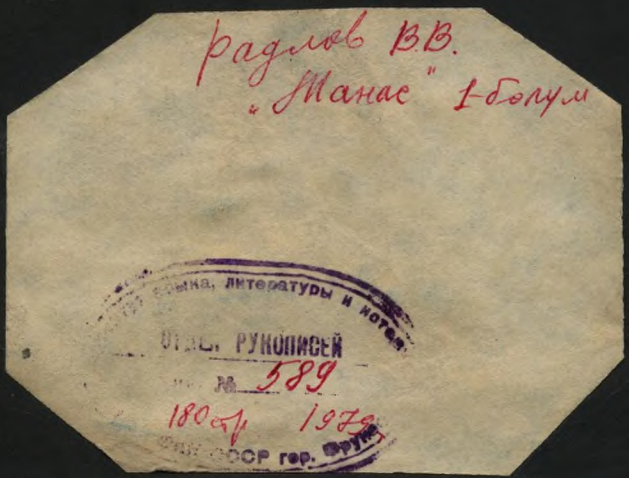

Радлов В.В.
„Манас" 1-бөлүм
языка, литературы и истории
ОТДЕЛ РУКОПИСЕЙ
№ 389
180 ф 1978
СССР гор. Фрунзе

1. Bölüm: Manastan temizlenme.

Manastan ayrılış.

...dlar işteyen Manastan ayrılış.
...lmate olmuştu o Eski-Türkün başını Eğdiğini Bilen
...bulup, onun balağa kalkan andan Eağırlanmış bulup
...natının üzerinde sümgür-ajanını yüktün Eeldiğ
...rat.
...Eğitim almış ajanlık Bildiğinden 1926 Cüzüde bulup,
...pkacejin bilgisiz bulup Eyrat. Eağır cüzüdünü
...obedyda, epkelep Eyrat. "Cüzüde ekek balatöle-
...noğtol otyk, kök kepiç Nüzut, ünübeğeel,
...ek capan ...on, Eoğeşek, teşik tam salt, ziritö-
...n, tam ...balazağ, kuralazın Eüzüğün, kulap-
...p tüzüğü ...ğez. ügül ajtılgan eldeki balının
...bergidiy ...ala tölesö" - deptilep Eyrat.
...jüldü el... ktözüt. Eağırlağ böğ ese söjuşu,
...t payz...nbal yonuğlaştın Manas güdürat.
...jamba... Ü balanın sonap, Eeritegin nüğtap
...p," Ma... y Eelmözü Cözat" - dep ketişet.
...tüjdün ...ğen Eölgekçi, Tüşün Eüjün Eepketti,
...anas, ...tüjlü Eözat depketti. Manastın dayğı töz
...ü tögü...ke Eüjülat. Manas teşikte Eatın şüjlep,
...şo Eağın... ajtat:

"Ata-jalı atakı Eağırlan,
Tuğulman Eölüm acaman,
Eapıldın malın cacaman".
Eağırlan üşü kepti üğünda,
Alabış Eözü, caarat,
Alıp kelip tögüttü:
Eağış altın, Eeşi Eez,
Ak üzöökö tölüj köz,

НИИКЯП
Рукопись № 166
12/XII 1971 г.

I. BOLYM.

I/MANASTЬN TUULQANЬ.

Çeti tərdyn bazьnda,
Çetkilen tuuqan Bojon qan,
Bojon qandьn balasь,
Qajrattuu tuuqan Qara qan.
Qaraqandьn balasь,
Qajrattuu tuuqan Çaqьp qan.
Şumqar uja ystyndo,
Almatьnьn oozunda,
Çerdep çatqan Çaqьp qan.
Kecee Ajdarqandьn qьzь Cьjьrcь,
Alqan eken Çaqьp qan.
Uzuxcьjьxdьnnxalqanьx
"Uzu Cьjьrcьnь alqanь,
"Men çьttap bala oppodym,
"Bu Cьjьrcь çajqan cacьn tarabajt,
"Qudajqa tobo dep tipti meni qarabajt,
"Belin bekem buubadь,
"Bu Cьjьrcь erkek balá tuubadь.
"Bu Cьjьrcьnьn alqanь,
"çajь qьzь on tərt çьl,
"Bu mazardь çerge sьdьrbajt,
"Bu almaluu çerge oonabajt,
"Bu arazanduu çerge tynobojt.
"E qudaj taala sen bolgo!

"Сьјьгсьпьп qursaqьna
"erkek вala вar вolso!
"вu вelin вekem вuudursam!
"вu Сьјьгdьdan erkek вala tuudursam!
"Noqtolшu etyk, kok kepic
"Nojquttu вuzup ijgendej,
"Quş вaş er, kok capan
"Qoqondu вuzup ijgendej,
"çoor eşek, teşik tam
"Sarttь вuzup ijgendej,
"Şiri toqum quu najza
"Qazaqtь вuzup ijgendej,
"Suqalaqьn qojвoqon,
Xшuxapi
"surap icip tojвoqon
"Qьrqьzdь вuzup ijgendej
Emi вelge saadaq вuudurdu,
Çaqьp Qan Сьјьгсьdaj qatьndan
emi erkek вala tuudurdu,
Emi erkek вala qarasa,
Appaq eti eyştedej,
Ustuqan soogy listedej.
Aq вoz вee sojdurdu,
Çaqьp Qan tuuqan вalasьnьn
Tort pajqamвar qonoqo
atьn Manas qojdurdu;
Tort pajqamвar qьnadь,
Pajqamвar вalanь sьnadь,

çergenden kelgen çeti elci,
çentegin мьqtap çep ketti,
Manas çelmoquz сьqat dep ketti,
Qьtajdan kelgen qьrq elci,
qajnasьn мьqtan çep ketti,
Manas qьtajdь qьrat dep ketti,
Noqojdon kelgen on elci
olturup etin çep ketti,
Manas ojron сьqat dep ketti.
Bu вajвice Сьjьrсь
Manastь sьr вeşikke вelody,
Manastь qьdьr çelody,
Manas qaвaq çerden вygyldy,
Qapьr menen musulman
Manastьn qaвarь мьqtap uquldu,
Manas eni kyylody,
Manas вeşikte çatьp syjlody:
"Aq saqal atake Çaqьp Qan,
"musurman çolun acamьn,
"qapьrdьn malьn cacamьn,
"qapьrqa ketet qьlamьnь,
"musurman çetet salamьn".
Çaqьp qan uşu kepti uqqanda
ala вaş çorqo caar at,
Alьp kelip tojuttu,
Çaqasь altьn, çeni çes
aq kyrөөkө torqoj kөs,
altьndьn serin çaptьrqan,

Кумуҙтуп серин тоқтырғон
Бадананың кийген соң,
Бу ҫақып Қан сақырды:
"Байдың улу Бақай Қан,
"Бери келси қаҙыма!
"Кеп айтамын ваҙыма,
"Менин Манас қулунум,
"Аттанамын, ҫортом дейт,
"Алысқа сапар вағам дейт,
"Мадайынан сыдырып
"Соң Буқарды қыдырып,
"Ит-кечуудон кечем дейт,
"Беҙ терекten отом дейт,
"Бееҫиндеги Қоңурбай,
"Барып уруҙ салам дейт,
"Ақ теңге Булду ағам дейт,
"Қалмақтың малын сағам дейт,
"Узун Булақ аҙам дейт,
"Кебес Булақ туҙом дейт,
"Семей менен Қызыл-ҫар,
"Ортосунда қыр кечуу
"Оҙондон кечип аҡам дейт,
"Беҙ терекten отом дейт,
"Қум Булунду басам дейт,
"Алматының аҙам дейт,
"Еҙәкти менен тырғондо
"Еңкейиҙ отуп сыҡам дейт,
"Қополуну кечем дейт,

"Tor-ajqьrdь aşam dejt,
"Sarь qajqaq basam dejt,
"Temirdikti aşam dejt,
"Medina çoldu sьdьrьp,
"oşo ken Ileni qьdьrьp,
"Con-Buuranьn bojunda
"altь kyny çatam dejt,
"at semirtip otom dejt,
"ken Ileni keme menen kecem dejt,
"ken Oulanь tegereme otom dejt,
"Qojonun şerin basam dejt,
"Qorquştan tuura otom dejt,
"Oşo Manas balama,
"Qazan asьp, ot çaqьp
"çanьna çoldoş bolsoqcu Baqaj!
"Kerbegenyn kersotyp Baqaj!
"ketynen birge çyrsoqcy Baqaj!
"bilbegenin bilgizip Baqaj,
"birge çortup çyrsoqcy Baqaj!
"Adam ata, Obo ene,
"tuuqan çerin bilcyydeп;
"On çaqьna Ojsul ata buqa etken, Baqaj,
"sol çaqьna qoşo qьdьr duba etken Baqaj,
"Babedin başьnda Baqaj!
"Qoşo qьdьr qakьnda Baqaj!
"Uşu Manas balamdьn Baqaj!
"arbajьp adam bolqondo Baqaj!
"at çalьn tartьp mingende Baqaj!

"erbejip adam bolqondo, Baqaj!
"eegine saqal cьqqanda, Baqaj!
"minerine at tapcь, Baqaj!
"kijerine ton tapcь, Baqaj!
"at baŋьndaj qurandь, Baqaj!
"qoj baŋьndaj kitepti, Baqaj!
"qьjamat çoldun turmuŋun, Baqaj!
"çьlqь icinde boz bolcu, Baqaj!
"Manas-menen qьjamattьqŋ dos bolcu, Baqaj!"
"Bajdьn balasь bu Baqaj ajtat:
"Maqul bolot, qup bolot, Çaqьp!
"attanalь, çortolu, Çaqьp!
"busurman çolun acalь, Çaqьp!
"Beeçindin çolun basalь, Çaqьp!
"qudaj berse cabalь, Çaqьp!"
Botodoj kozyn çajnatqan,
ŋaqardaj icin qajnatqan,
Çaqьptьn uulu çaŋ Manas,
çalqьs eskon er Manas
on çaŋьnda oq atqan,
on tertyne cьqqanda,
ordo cajqap qan bolqon,
altьnьŋ ajqьr, yc qunan
ajdap çedi Qoqondon,
Qaŋqardaqь qьtajdь,
Turpan ajdap cьqardь,
Turpandaqь qьtajdь

Aq cij ajdap tyʒyrdy.

2.ALMAM BET BUSURMAN BOLUP KOKCODON CЪQЪP MANASQA KIRET.

Çer çer bolqondo,
suu suu bolqondo,
altь atanьn uulu qapьr bar eken,
yc atanьn uulu busurman bar eken,
tort arьʒtuu Ojrottun,
qьl çaqaluu Ojrottun,
altьn ajdar,coq belboo,
Qara qanьn balasь,
Qaвьlan tuuqan Almam-Bet,
top ooluja çьjьlьp,
tobosunan вytyptyr,
bar ooluja çьjьlьp,
batasьnan вytyptyr,
Arcaluu mazar aziret
aldasьnan вytyptyr.
Almanвet tuudu degende,
ala too qorqqonunan вas boldu,
aqьn suu qorqqonunan caj boldu,
yc atanьn uulu busurman,
suunun baʒьn kezdoj qactь,
Qara noqoj Çanqьrcь,
Sarь Noqoj er Manas,
Arqь atasь Qanвar Qan,

Bergi atasь Ajdar Qan,
Ajlanqьs tuuqan Er Kekce.
Yc busurman ortosuna turup
el qьlamьn dedi.
Kekce bu sezdy ajtqanda,
qabar keldi Kekcege:
Qara Noqoj Çamqьrcь,
Kyrmento şatь saldь dejt,
"uşu çerden kecypsy
"Ile baqьtьna tyşyptyr.
"Çaqьptьn uulu çaş Manas,
"erkecy bijik er qula,
"ektom tuuqan aq qula,
"Tajqь çalduu tap ettyy aq qula,
"suu ajaqьn kestep kecty".
"Kekce turup ajttь:
"on tuurduqum ManasQan,
"sol tuurduqum Çamqьrcь,
"atьmdы başьn buralbajmьn,
"emi uşu erde turalbajmьn".
"Tan aqarьp atqan çoq,
kyn cьqarьp cьqqan çoq,
eli menen çurtun çьjdь:
"Tars etken menen bir atqan,
"tarsьldatьp qol çyrsyn!
"kyrs etken menen bir atqan,
""kyrsyldetyp el kecsyn!
"qьzьl coqtuu ojrottun,

"el cetine baralь!
"tildi qarmap alalь
"tilden tilin suuralь!"
Kekce bu sozdy ajtqanda,
qara tobol bulandь mindi,
Kol ajlana quj saldь,
çarçaq taman qas aldь,
kek ala mojun con aldь,
qьzьqqandan qьzьqtь,
Ьsьq-Koldyn çerine kirip bardь,
ar çaqьnda aldarda,
Qabьlan tuuqan Alman Bet,
qaldajqan qara borky bajьnda,
cьqьp keldi aldьnan,
Kekce anь keryp qorqtu,
Almambet kerdy Kekcony:
"Altaj ! altaj!" dep ajttь,
"çabь!çabь!"dep ajttь,
"mondy mondy!" dep ajttь,
"qala j qajqa!dep ajttь,
"bicik, bolon!" dep ajttь.
Kekce turup munu ajttь:
"Altaj kebin bilbejmin,
"çabь kebin bilbejmin,
"Qalaqaj kebin bilbejmin".
"Qabьlan tuuqan Almman Bet,
Bsьq-Koldyn bajьnan,

ajlanьp salьp baradь.
"Atьndьn baŋьn bura tur Kokco,
"qaq astьma tura tur Kokco!"
qabьlan tuuqan Alman-Bet,
Kokco çaqqa baradь.
"Altaj!altaj" dep ajttь,
"çabь!çabь!" dep ajttь,
"qalaqaj!qaŋqa!" dep ajttь,
"bicik solon!" dep ajttь.
Kokco turup munu ajttь:
"bu kebindi bilbejmin!"
Anda ajttь Alman BET:
"Altaj altaj degenim
"amanьbьnь degenim,
"çabь çabь degenim
"çaqŋьsьbьnь degenim,
"qalaqaj qaŋqa degenim,
"qanьm agь degenim,
"bicik lon degenim
"terең bagь degenim;
"bu dyjnoden etkondo,
"a dyjnөgө çetkende,
"bicka çol bar beken!"
Kokco turup munu ajtat:
"Mojloŋdu ojdursaŋ,
"saqalьndь qojdursaŋ,
"kөkylyndy qьrqtьrsaŋ,
"baŋьndan tozoqo tьnc aldьrsaŋ;

"a ɳuɯa-ɯenen bu ɳuɯa,
"arasьnda çeti kyn,
"ezy ɯenen segiz kyn,
"bejiŋke kiret dedi ele;
"Alda taala aziret,
"ajd, asɯandan çьldьrqan,
"kyndy asɯandan çьldьrqan,
"ьsьqьn çerge tijgizgen".
Anda ajttьn Alɯan BEt
"Men ɯojloɯdu ojdursaɯ,
"saqalьɯdь qojdursaɯ,
"ajcьqь altьn tuu kelet,
"altь san qara qol kelet,
"dykertyɯ bardьr çanьɯda,
"ustaran bardьr aldьnda,
"kitebi bardьr qojnunda,
"qurani bardьr ɯojnunda,
"qotor q çanьndь kerejyn!
"çaj kitebiɳ oqujun!"
"Kekce qulɩu caqьrdь,
Kekek aq catьrdь tikti dejt,
Barca ɯenen ɯaqɯaldь,
astьna qalьɳ tyŋyrdy,
sanor otqo kyjdy,
aq qujruq cajdan saldь,
qajnaqtan alьp saldь,
qanttan alьp saldь
almasьnan aldь,

şekerinen qujdu,
martuulap cajdь qajnattь,
emi Alman-Betke sundu.
Alman Bet cajdь alьadь:
"Menin mojlom ojlom oj, elek,
"saqalьm menin qoj elek,
"køtør quran kørøjyn!
"çaj kitebin oqujun!
"taanьsam alьp icejin!
"taanьbasam qantip icejin?"
Kekce turup munu ajttь:
"Qara Qandьn bálasь,
"qabьlan tuuqan Alman Bet,
"Mojlon teren ojunar!
"saqaldarьn qojunar!
"køkyld ryn qojunar!
"başьnd tozoqo tьnсьn alьqar!
"kitebin oqusun!
"quranьmdь taanьsьn!"
Qabьlan tuuqan Alman Bet,
mojlonu teren ojdu dejt,
saqaldarьn qojdu dejt,
køkyldøryn qьrqtь dejt,
ajaьm qattь aştь dejt,
astьna qojo qojdu dejt,
køtørtpøj quran taanьdь,

çajdьrвaj kitep oqudu.
Qara Qandьn вalasь
Qaвьlan tuuqan Alman Bet,
"men вusurman вolom!"dejt.
Alman Bętke taş cьnь qojdu,
Alman BEt cajdь alвadь:
"Kokyrokke çan qoşom,
"komokojge til qoşom,
"aj çarьqь вos вolom,
ezyn menen dos вolom,
"anan kijin icemin".
Kokco turup ajttь dejt:
"kelgen вir ajaq meniki!"
"ketken вir ajaq seniki".
Aj çarьqr вos вoldu,
Ajdar Qa ulu Er Kokco,
qucaqtaşьp dos вoldu.
Emi Alman Bet caj icti,
Alman Bet cajdь icken son,
Turup Kokco ajttь dejt:
"Kokyrokto çanьm вir dedi,
"Komokojdo tilim вir dedi.
"Emi men elime вarajьn!
"men çurtuma вarajьn!
"elim men ajtьp korojyn!
"çurtum men ajtьp korojyn!
"elim tilim alвasa,

"aq tange вulum cacajьn,
"qьzьl coqtuu Ojrottun,
"Qanьn eltyryp qacajьn!
"Elim tilim alsa, dedi
"altь uulu Ojrottu,
"suu ajaqqa qorqup kirip ketken,
"ye ata uulu вusurman
"icine kirip вaralь!
"Maldь qatqa saldьrьp,
"maldь alaldap alalь!
"вuldu qatqa saldьrьp,
"вuldu alaldap alalь!
"вusu: an qoomunan etyp keteli!"
Alman ›t atqa mindi,
atasьnьn çaqqa çyrdy.
Atasьnьn yjyne,
kirip kelse Alman Bet,
"Asalooma alajkem atam!"dedi,
Salam вerse Alman Bet,
alik вergen adam çoq,
tura qalqan adam çoq.
Alman Bet ettun вaşьnda,
tura qalьp ajttь ele:
"Tuudurвaj tura ceksency!
"Ucurвaj qurup qalsanсь!
Ççalqan dyjne mьnda dejt,
"a dyjne-menen вu dyjne,
"çaqşьlьq çajьn вilelik!

"qulquldaвat qualdat,
"quran tilin вilelik!
"Meke-menen вejiştin,
"ortosunan tilejlik!
"вiz вusurman вololuq!
"keneş kevin qьlьnar!
"erten kelip uqajьn!
"Atьmьn вaşьn вuramьn,
"uşu çerde turalвajmьn".
"Qaвьlan tuuqan Alman Bet,
o yjden cьqtь dejt,
l çejrenin mindi dejt,
qь- kyвesyn kijdi dejt,
eldin cetine kelip ajttь,
çoonun вetine kelip ajttь.
Taqtasьnda Qara Qan,
elin çurtun çьjьp aldь,
taqtadan turup ajttь dejt:
"Arqar çyrвes qьjadan,
"atadan çalqьz,ujadan,
"eckiler çyrвes qьjadan,
"eneden çalqьz,ujadan,
"çumurtqadan aq edi,
"вir çatьndan taq edi,
"Qan Alman Bet çalqьzьm,
"qantip mьndaj kep ajttь!
"qalьn arman kep çurtum,
"Bu Alman Bet uulumdu

"Bir kezyme kersetpej,
"erteң qarmap eltyr,
"atьp salqan oqumdu
"qatuu cьcqan boqumdu".
çurtu qanqa ajttь dejt:
"caldьratpaj uq cecebiz,
"qamьltpaj byrkyt alabьz,
"suunun basьn kezdejbyz".
Qan anda turup ajttь:
"Qalьn ormon kep çurtum,
"men senden ajrьlbajm;
"altьndan qьlqan zer taqtan,
"ezym çerge tyspejmyn,
"eşikti ezym acpajmьn,
"qan basьm qara bolbojbu?"
Ajcьqь altьn tuu boldu,
altь san qara qol boldu,
Qьtajdьn qolu qьrq san boldu,
orustun qolu on san boldu,
Alman Bettin bu çolun,
tosup çattь oşo qol.
Taң aqarьp atqanda,
kyn kegeryp cьqqanda,
qabьlan tuuqan Alman Bet,
qьl çejrendi mindi dejt,
qьl kybesyn kijdi dejt,
yjdy kezdej çyrdy dejt,
qьtajdьn qolu qьrq san qol,

orustun qolu on san qol,
etyp ketti Alman Bet,
altьn taqtanьn ystyndo olturqan,
atasьnьn ystyno kirdi:
"Asalooma aqlajkem"dedi,
salam ajtsa Alman Bet,
aligi çoq boldu atanьn,
altьndan qьlqan zer taqta,
andan tyşty atasь,
eşikti ezy acqanda,
qabьlan tuuqan Alman Bet,
atasьn qarmap aldь dejt:
"Tuudurbaj tuna ceksency!
"ucurbaj qurup qalsanсь!
"a dyjno-menen bu dyjno,
"çaqşьlьq surap keteli!
"qьlca qьzьl çandarqa,
"qulquldabat qualdat,
"quran tilin bileli.
"biz busurman bololu!
"qapьrdьn qanь bolqonco,
"musurman qulu bololu!"
Atasь turup ajttь ele:
"A dyjno-menen bu dyjno,
"çaqşьlьq çajьn bilalbajm,
"Meke-menen bejiştin
"ortosunan alalbajm,

"men musurman bolalbajm,
"casuucu bolson baş mına!
"togyycy bolson qan mına!"
Qaxa Qan bu kepti ajtıp,
yjden cıqıp bardı dejt,
qara bedee mindi dejt,
keldy kezdep çyrdy dejt,
Qasılan tuuqan Alman Bet,
enesin kezdep oqtoldu,
qılıcın suurup alıp,
enesine çetip ajttı dejt:
"Atakene syjleştym,
"kep kep ajtıp suradım,
"a dyjne menen bu dyjne,
"çaqşılıq çajın bileli!
"Biz musurman bololu!
"surasamda bolbodu,
"atakem sezym albadı,
"a dyjne-menen bu dyjne,
"çaqşılıq çajın bilbejmin,
"Meke menen bejiştin
"ortosuman albajmın,
""men musurman bolbojmun,
"atakemdin sezy bu edi.
"on eki ajlar ketergen,
"omurtqandı sızdattım,
"tar qursaqın kenittim,
"taş emcegin bogottum,

"sen balandь taştaвa!"
Enesi ajttь uuluna:
"Qara Qan вarsa вararmьn,
"atakenden ajrьlвajm,
"astьnan adam вuuвasьn!
"artьnan adam quuвasьn!
"menden murun sen вarsaq,
"kezyuyn qьrьn sala çyr!"
Anda ajttь Alman Bet:
"Aq tenge вuldu cacajьn,
"qьzьl coqtuu Ojrottun,
"qanьn eltyryp cacajьn!
"qarьndьm qanь вolqoneo,
"вusurman qulu вolojun!"
Alman Bet eneden cьqьp,
qьl çejrenin mindi dejt,
qьl kyвesyn kijdi dejt,
Alman Bet emi çyrdy dejt.
Qьr çaqьnda qьtaj qolu,
qьrq san qol вolup çatьrь,
Oj çaqьnda Orus qolu,
on san qol вolup çatьr.
Qaвьlan tuuqan Alman Bet,
qara вolot qьlьcьn,
вir tetigin cьqarьp,
вir qopşutup qojdu dejt,
Qьzьl coqtuu kөp Ojrot,
ten çarьla вerdi dejt,

teŋ çarьla berdi dejt
Alman Bet otyp kele çatьr.
Koldyn kөbyn otyp kelgende,
bir sap turqan Qalmaqqa
qarmap alьp sabьnan,
suurup alьp qabьnan,
şiltep qьlьc çiberdi.
Qьzьl coqtuu kөp Ojrottun
ort kyjgen nemedej
sapьrьlьp çatьp qaldь.
bir saptьn başьnda turqan eken,
altьndan kөkyl çajqalan
syjlөsө çin tarqalan
Qamьn uulu Qaraca bar eken,
Qara ingen salsa ijbegen,
başьna daŋqan tijbegen,
talaa çerdin qьrsasь,
san çьjьndьn mьrzasь,
orustan cьqqan eken dejt.
Alman Bet baatьr ajttь dejt:
"Bu dyjnө-menen ө dyjnө
"çaqşьlьq surap baramьn,
"qьlca qьzьl çanьma
"qьjamat tilep baramьn,
"Qьzьl coqtuu Ojrottun
"alasьn ala qacpadьm,
"qulasьn quva qacpadьm,

"Medijnanьn sarь talaaqa
"Bir tyʒyryp alвasam.
"seni вir qudajdan вir tilep alвasam?"
Alman Bet вaatьr munu ajtьp,
Ojrottu kezdep çyrdy dejt,
Qьzьl coqtuu kep Ojrot
dyrkyn-dyrkyn вoldu dejt
arьʒь uzuń Alman Bet
çelegi çerden turdu dejt,
ketynen quup keldi dejt,
qьzьl вir coqtuu Ojrottu
kynoьqьʒ kezdej syrdy dejt.
"Bekip вir qalqan вejiʒtin
"eʒigin acqan Er Qoʒoj,
"вajlanьp qalqan вazardьn:
"çolun вir acqan Er Qoʒoj,
"aruu turat вaʒьnda,
"arвaqь turat qaʒьnda,
"arвaqtarьn qoldosun!
"вeriʒteleriń ketersyn!
"caqьrqan ynyń azandaj, qoçom!
"вaʒьnda selde qazandaj qoçom!
"вeriʒteler ketersyn!
"arвaqtarьn çolesyn!"
"Alman Bet çelekti çerden turdu dejt,
qьzьl вir coqtuu Ojrottu
kyn cьqьʒ kezdej syrdy dejt:
"Kekyrekte çanьm вir dosum

K kemekejde tilim, bir dosum,
"Beriştelər ketərsyn!
"qəzəl bir coqtuu Ojrottun
"alasən ala qaçpadəm,
"qulasən quva qaçpadəm,
"çasaqan! saa ne çastəm?
"quduret! saa ne qəldəm."
Alman Bet bu etegin bu çaqqa
bulqup alıp qəstadə,
sol etegin sol çaqqa
bulqup alıp qəstadə,
sol qolunda najzanə,
sol qolunan cəqarıp
on qoluna aldə dejt:
"Kekce, Kekce!" dedi dejt,
Kekcenyn beriştesi bas boldu;
Manastən arbaqə bir oozuna kirdi dejt,
Manastap uraan saldə dejt
san eldin qəjqərəqən
Alman Bet baatər saldə dejt,
San attən dybyryn
qəl çejren buudan saldə dejt,
toposun toodoj qəldə dejt,
qur mojnun yjdoj qəldə dejt,
aq tenge bulun caştə dejt,
qəzəl bir coqtuu Ojrottun
qanən eltyryp qactə dejt.
Aj çarəqə

Aj çaryqy boz bolup,
Ajdarqan uulu Qan Kekce
qucaqtaybyp dos bolup
men busurman bolom dep.
kyygym kire,kyn bata,
qaz qarajbp el yata,
qyzyl coqtuu Ojrottun
elykten at curqatyp cyqty.
çer ortosu,kok Dөbө
Arqy atasy Qanbar Qan,
berki atasy Ajdar Qan,
Ajdar Qandyn balasy,
Ajlanqys tuuqan Er Kekce,
Er Kekce keldi dejt.
Baja ucuraşqan çerinde
Er Kekcony korgendө,
Alman Bet baatyr ajtty dejt:
"Asalooma alajkem Er Kekce,dostum!"
"Alakema salam Alman Bet dostum!
"Saq salamat boldunbu,dostum?""
"Saq salamat bolqomun dosum!
"saqynbaj esen kelgemin,dosum!
"Elim bir tilim albady dosum!
"enem bir tilim albady,dosum!
"çurtum bir tilim albady,dosum!
"qanym bir tilim albady,dosum!
"qara bir tilim albady,dosum!
"Aq tenge bulum cacqamyn,dosum!

"qъzъl bir coqtuu Ojrottun dosum!
"qan eltyryp qacqanъn, dosum!
"çavъçъn maj qъlam dosum!
"çamъ çurtuq baj qъlam dosum!
"tyndygyndon maj qъlam, dosum!
"tygelbaj çurtun baj qъlam, dosum!
"Tomoqo ondop qajtamъn, dosum!
"Tomajaqъn bajъtam, dosum!
"Kempirge qujruq cajnatam, dosum!
"Kelinge kete bajlatam, dosum!
"Er eltyrsem qun berbejm,
"nar eltyrsem, bul berbejm,
"qъlqanъm mildet qъlbasъn, dosum!
"çaqъъ qarap kytyp al, dosum!"
Kekce turup ajttъ dejt:
"Kekyrekte çanъm bir dosumsun
Çoqcondoqu tonum bir dosumsun.
"Aq Oъjas-menen Kek Oъjas corom!
"Qara bir suudaj keme çoq, corom!
"Bizdej bir neme çoq, corom!
Qara qandъn balasъ, corom!
"Qabъlan tuuqan Alman Bet, corom!
"ezy bir keldi yjyme, corom!
"qadъrъn bilet dep alqan, corom!
"ercip bir Najman kep çurttan, corom!
"Oqole suluu dep alqan, corom!
"qar ystyne qar çaasa,
"qardan appaq eti bar,

"qar ystyno qan tamsa,
"qandan qьzьl beti bar,
"kydeydej bьlqьldajt,
"kycyk ittej ьnqьldajt,
"syleesyndej kerilip,
"syjler sezge erinip,
"kylse kyrektej tişi qaşqajat,
"kyjmense çьpar çьttanat,
"Bulqaarь çьttuu Buudaj Bek
"Buruqsuqan Aq Erkec
"ekeene qasar ajtьnar, corom!
"uşu bir çerden kocsyn de!
"alьstan mejman kelet de!
"Atakem Ajdar Qanqa ajtьnar!
"uşu bir çerden kocsyn de!
"ilgerilep kocsyn de!
"alьstan mejman kelet, de!
"mejmandьn qamьn çesin de!"
"Ajdar Qan uulu Er Kokce
"Qьrq corosun qoşcu alьp,
Qьrqьn caldь başcь alьp
çatqan yerine çyrdy dejt.
Eki coro yjge yetet dejt,
mejman qasarьn ajtat dejt,
tan ağarьp atqanda,
kyn qьzarьp cьqqanda,
eki coro yjdy cecişti
kocty kelip çenetty

çer tyzyno qondu dejt,
altьmьş çele miŋ qulun
çьвьrata вajladь,
seksen çele san qulun
çergelete вajladь.
Yzygyn salqanda
вulqaarь çьttuu Buudaj Bek
вuruqsuqan Aq Erkec
qatьndardь çьjdь dejt,
sавaam suluu вolsun dep
saqtьjandan qьldьrdь,
konogy suluu вolsun dep
kon вulqarьdan tiktirdi,
cьqta suluu вolsun dep
cьn çiвekten eştirdi,
qazьqь suluu вolsun dep
qalajlatьp saldь dejt,
uuqun korsoŋ uctuu dejt,
sавaasьn korsoŋ ьştuu dejt,
toqmoqu suluu вolsun dep,
som temirden soqturdu
qoj semizin sojdu dejt,
qol quuşurup turdu dejt,
Alman Bet qacan kelet dep
Eki kozyn totr qьlьp
oşontip qarap turdu dejt.
Bulqaarь çьttuu Buudaj Bek,
Aq Erkectin yjynde

olturqan eken oşondo,
Alman Bet kelet dedi dejt,
ekөө eki çaqtan şьqaalap qaradь,
Aq Erkec qatьn ajttь dejt:
"yj kөtynө çoo kelse
"çalqьz sajar er eken
"yj kөtynө doo kelse
"çalqьz syjlөr er eken!"
Qьrq coro kele çatьr dejt
Kөkcө-menen Alman Bet
ekөө kele çatьr dejt,
qьrq kişinin icinde
arьşь uzun Alman Bet,
qarь вoju cьqьp çatьr dejt,
yjgө вir çaqьndap keldi dejt
вulqaarь çьttuu Buudaj Bek
вuruqsuqan Aq Erkec
eşikke cьqa qaldь dejt,
Aq Erkec atьn ajttь dejt:
"Tөrt arьştuu Ojrottun
"tөrөsynyn вalasь
"qьl çaqaluu Ojrottun
"qьjвatьnьn вalasь
"altь arьştuu Ojrottun
"azьs qandьn вalasь
"altьn ajdar coq вelвoo
"Qara Qandьn вotosu

Qabьlan tuuqan Alman Bet
"Salam ajtmaq bizde çoq,
"alik almaq sizde çoq,
"salamdь sizge bujurqan,
"tatajdь bizge bujurqan,
"atьndьn başьn buratur!
"qaq aldьma turatur!"
Qьl çejrendeŋ buudandьn
Cьlbьrьn Aq Erkec qarmadь.
Atьnьn başьn burdu dejt
arьşьn uzun Alman Bet
uşu çerde turdu dejt
attan tyşe qaldь dejt.
Toodoj bolqon Kokce Qan
ezynyn atьn albajt dep
attan tyşpej turdu dejt.
Aq Erkec qatьn ajttь dejt:
"Qьzьl suunun bojunda terem!
"Qьtajlardьn Er Aqьş terem!
"bir çьlqьsьn alqanda terem!
"kotynen cьqqan quuqunun, terem!
"bьrьqtatьp calqanda, terem!
anda bir atьŋ alqamьn terem!
"qana bir myjyz cьqqanь, terem!
"Ilenin suusun qьdьrqan, terem!
"taqьmьn cengel sьdьrqan, terem!
"anda bir atьŋ alqamьn, terem!

"qana bir myjyz cьqqanь? terem!
"Kyndo it aqьtьp quş salьp, terem!
"kyndo bir sapar qьlasьn, terem!
"kyndo bir atьn alamьn, terem!
"qana bir myjyz cьqqanь, terem!
"Bejilin neden tar boldu aj, terem!
"Bereken neden çoq boldu, terem!
"alьstan kelgen bejmandьn, terem!
"atьn bir turup men alsam, terem!
"icinde bir tar ele, terem!
"Anda ajttь Kokco Qan:
"Narqtь bilgen Aq Erkec
"narqtь bilgen turbajbь?"
Toodoj bolqon Kokco Qan
tonqojup attan tyşty dejt
eşikti aca berdi dejt
yjge bir kirip keldi dejt
Buruqsuqan Aq Erkec
bir kooker araq berdi dejt,
cьndьrmalь koker cьnь ceocok
çyk burcunan aldь dejt,
Kokco-menen Alman Bet baatьrdьn
astьna qujup saldь dejt,
biree qujup berdi dejt,
biree sunup berdi dejt.
Buruqsuqan Aq Erkec
ottu çaqьp ciberip

saŋor bir otqo kyjdy dejt,
aq qujruq cajdь saldь dejt,
qajmaqtan alьp saldь dejt,
qanttan alьp qoştu dejt,
almasьnan aldь dejt,
şekerinen qojdu dejt,
martuulap cajdь qajmatat,
Kokce-menen Almanbet
uşular mastar bolot dep
cajdan berip turdu dejt
Martuulaqan cajlarь
mas qьlьbaj masьŋ ketip turdu dejt.
Emi Kokce ajttь dejt:
"Bulqarь çьttuu Buudaj Bek
"buruqsuqan Aq Erkec
"qololuu qumqan alьŋar!
"qoluna bejit bolunar
"bederlyy qumqan alьnar
"betine bejit bolunar!
"qoj cebicin sojunar!
"alьstan kelgen Alman Bet
"qol quuşurup turunar!
"Bejman qana coŋ yjgo
"alьp barьp kirgizgin!"
Bulqarь çьttuu Buudaj Bek,
"buruqsuqan Aq Erkec
biri eşik acть dejt,
biri teşek saldь dejt,

alьp kelip kirgizdi
qolooluu qumqan aldь dejt,
qoluna вejit вoldu dejt,
вederlyy qumqan aldь dejt,
Вetine вejit вoldu dejt.
qoj semizin sojdu dejt,
qol quuşuryp turdu dejt.
Çьluu çzap çatqьzьp
emi eşikke cьqtь dejt.
Kyn qьzarьp cьqtь dejt,
Alman Bet teşekten turdu dejt.
Alman Bettin astьnda
Kekce turqan eken dejt,
kyrençeny mingen eken dejt,
Tomuq вojluu kyrençe,
topuraq вasьp çygyrdy,
вaatьr tuuqan coң Kekce
altьmьş çele miң qulun
cьвьrata вajlap salьptьr
seksen çele san qulun
çergelete вajlap salьptьr,
qajsь tuu вeeni sojordu вilвej
kep çьlqьnьn arasьnda
arь вeri çyrgende
toqmoq çalduu tor ajqьr
eki qujqul вee вar eken
Kekce çaqьndaşьp kelgende
arqь terki turuşup

qarsьldaşьp tebişip
biröenyn tas qardь ajrьlьp ketti ele,
Qan Kökčö bir uşunu sojdu ele,
Qan Alman Bet baatьrdьn
başьn oşonu menen quttuqtajt.
Kök Alman Bet baatьr çyrdy dejt
kyn orojun surabajt
qьzьl čoqtuu Ojrottu
alьp kelip turdu dejt,
Kökčönyn čabьqьnan maj qьldь,
čaŋь çurtun baj qьldь,
tyndygynön maj qьldь,
tygöl çurtun baj qьldь,
tomoqosun qajьttь,
tomajaqan bajьttь,
kelinge kete bajlattь,
kempirge qujruq čajnattь,
Qan Alman Bet baatьrdьn
tyngy çataqanasь
Ajdarqandьn altьn taqta aldьnda boldu,
kyndyz anьn çyrgöny
Kökčönyn ysty boldu,
Telegejin tegiz qьldьrdь,
Temenesin bolot qьldь.
Kökčönyn qaşьnda çyrgön
qьrq čöröönün ici kyjdy dejt:
"Bu alьstan kelgen Alman Bet

"qapырdan cыqqan Alman Bet
"terebyzge ten boldu,
"qырqыbыzdan con boldu/
"Baatыr tuuqan Kekce Qan
"çensyz işti qылbasын!
"alыstan kelgen qapырdы
"qaşынan cыqarып qojsun!dep
"keneş qылdы qырq coro.
Bir tyny Qan Kekce
Buudaj Bektin yjyndo
qonup çatqan eken dejt.
tan aqarып atqanda
kyn qыzarып cыqqanda,
Buudaj Bek menen turqanda
Uluu aqasы Aq Qыjas
Kici inisi Kek Qыjas
corolordun çaqşылarы
aq yjge kirip keldi dejt,
astына olturup qaldы dejt.
Aq Qыjas coro ajtты dejt:
"çoqorton kelip bodosun,
"qырq corodon bodesyp,
"terem menen tensilip
"Baatыrlardын qatынын
"Aq Erkectin teşegyn
"Almambet basып çyrot"dejt.
Kek Qыjas degen coro ajtты:
"men da koryp çyrgemyn

"emele, Biree ajtar dep çyremyn". 750
Bulqarь çьttuu Buudaj-Bek
alda ajttь qanьna:
"men da Bilip çyremyn
"Kokco qanqa men ajtsam
"kynylyk menen ajtat deer 755
"anь ajtpaj çyremyn".
Kokco turup ajttqьn dejt:
"Alman-Betti caqьrьp keliner!
"Bu qьlqanьn çazatajьm!
"Aq Erkec izanasa 760
"Basa qalьp keskilep çiberemin".
Kok Qьjas degen coro Bardь.
"Asalooma alejkem dedi.
""Aikeme saloom alejkem dedi.
"Bul Alman Bet Baatьrdь 765
"Terem Kokco caqьrat".
Alman Bet"Barajьn"dedi:
Alman Bet Ajdarqanqa ajttь:
"Al ataken Ajdarqan
"çaвьqьnan maj qьldьm,
"çanь çurtun Baj qьldьm, 770
"tyndygynen maj qьldьm,
"tygel çurtun Baj qьldьm,
"tomoqondu qajьttьm,
"tomajaqьn Bajьttьm, 775
"kempirge qujruq cajnattьm,
"kelinge kete Bajlattьm,

Қылқаның мілдет қылдың ба?
"Менің қай жеріңнен кім тұтқын?
"Кеше ақ теңге болам сағарда
"Қызыл соқтың ойнаттың
"Оның бұзық көрінген,
"Қан өлтіріп қағарда
"Көзің бұзық көрінген,
"Желеп келген көк қыяс
"Көк қыястай соғынып
"Оның бұзық көрінет,
"Көзің бұзық көрінет,
"Онар ғұмдық кеп болбайт,
"Қаққылықтың кеп болсаң,
"Сана айтып келемін,
"Қамандықтың кеп болсаң,
"Оңғоннан ары кетермін,
"Сақ саламат болыңдар!
"Сақынбай есен болыңдар!"
"Қазылған тұңғиық Алмағ Бет
"Қыл жейренің міндім дейт
Қыл күйесің кійдім дейт,
Омбы домбы басқырып
Орда айтқандай болды дейт,
Қоқтығынан кірді дейт,
Қолқаңынан сықты дейт.
Қан Көкеңнің үйінде
Аттан түсіп қалды дейт,
Ғып деп кіріп қалды дейт.

Murunqu çoruqunda,
Alman Bet ystyne kelgende,
Corolor duu dep tura qalьştь,
terosy Bu Kekce
ondonup oltura Berici.
Qaвьlan tuuqan Almambet,
salam ajtьp kirdi dejt,
tura qalqan coro çoq,
ondolo Bergen tere çoq,
salam ajtsa alik çoq,
alakeminen emi çoq,
andan olturqan Qan Kekce
sunqan Butun tartpadь,
çumqan kezyn acpadь.
Qara Qandьn Balasь
qaвьlan tuuqan Alman Bet
mьna Bu ottun Başьna,
Bu ocoqtun qaşьna
oltura qaldь Alman Bet.
Corolordu qarasa,
eqy Buzuq kerynet,
kezy Buzuq kerynet.
Aq Qьjas coro munu ajtta:
"Bygynky alqan caj çaqşь
"Bergeni maa çaqşь
"at kerek Bolso at surasьn dejt"dedi
"ton kerek Bolso ton surasьn!"dejt,dedi
"qaalaqanьn alsьn!"dejt,dedi

"tilegénin alsын!"дejт,dedi.
Anda Alman Bet ajttь:
"at arьqan çeri çoq,
"tonum tosqon çeri çoq,
"Buzqan işi buzulsun!
"çarqan kişi çarьlsьn!
"at keregi çoq",dedi
"ton keregi",çoq", dedi
"çeri arqь-terki cijdi
bьcaqtь qajtьp qьnьna saldь.
Tomonky çaqta kök coro ajttь:
"çoqorton kelip вodosyp
"qьrq corodon вodosyp
"qudaj qьlqan keңsenip
"terem menen teңsinip
"Birim degen qudajdь
"arsar qьlat turbajsьnьb
"coluqma terem bar edi
"terenyn coluqmasь
"qarmap olturat ele,
"Aq Erkec qatьndan şurasan
"Bere turqan bolup olturbajt bele!
"Ras rьs kesken çigit ekensiң".
Alman Bet anda ajttь:
"Qudaj qьldь arqam çoq,
"quduret qьldь caaram çoq,
"kele beri araqtan!"
araqtan alьp keldiler,

qaвьlan tuuqan Alman Bet
eьnь menen вeşti ieti.
Emi Kokco ol ajttь:
"At kerek вolso Alman Bet
"at surap alsьn"dedi
"ton kerek вolso Alman Bet
"tondu surap alsьn"dedi
"Alman Bet вaatьr munu ajtat:
"men surajьn aьtndь,
"men surajьn tomundu!
"вelgilyydon вeşee çoq
"вeli alaca suluu çoq,
"ajtьluudan altoo çoq,
"alda qanca suluu çoq,
"aldьn ele dan menen,
"altьmьş toquz mal menen,
"çemdedin ele çetimiş вatman nan menen,
"captьn ele ala şalвьrt ças-menen,
"keldin ele qonur salqьn kyz menen,
"qьl qujruq taj çoq edi,
"Tekecinin terdeвes
"altьn вilek çes tujaq
"Kok alan вerci minejin!
"kok kyвen вerci kijejin!
"qara вoju kiz tolek
"вaşьma вerci kijejin
"ekeesy qarьş kok çeke
"вutuma вerci kijejin.

"Sura desең мына eken
"tile desең мына eken".
"Kekce Kekce turup mumu ajttь:
"Kok aladan kop elen,
"Saraladan san elen,
Eki Alman Bet Baatыr ajttь dejt:
"Kekyrekte çanьm bir dosum,
"kemekejde қanқa tilim bir dosum,
"oqtoluuda malьm bir,
"Boqcoluuda tonum bir,
"ajtpajьnca bilBejsiң
"acpajьnca korBojsyң!
Men Baқьnan ajtajьn!
"Tekeci mergen çaқ qalqan,
"Tekeci qula taj qalqan,
"Qonurbaj sorqoq cal qalqan,
"Oқo Tekecinin tergeBes
"altьn bilek,çes tujaq
"muzdaqqa tuuqan kek alaң
"kok alaң Berci minejin!
"kok kyBoң Berci kijejin!
"sura desең mьna eken".
Eki Kekeo ajttь dejt:
"çoqorton kelip Boodosyp,
"qьrq corodon oodosyp,
"qudaj qьlqan kensenip,
"toro menen tengilip,
"Kek alanь Bu surap

"kotty saa kim berdi?
"Sar alanь su surap
"sandь saa kim berdi?
"Başьna qamcь urqun!
"çaqasьn qalьn tirgin!
"cьq degende it ketet,
"Alman Bet qalmaq ne ketpejt!"
Alman Bet turqan araqtan
Cьnь menen bejti icip çiberdi
anan turup ajttь, dedi:
Arqь atan Qambar Qan
"Bergi atan Ajdar Qan
"Ajdar Qandьn balasь
"Ajlankyc tuuqan Er Kekce
"Berbesen tipti beren qal!
"Ajdar Qandьn kok kybo
"Qurçununda turbajbь!
"albsqь kişi uqarqa
"çaqьn kişi korergo
"Berdim degen bir cozunan cьqsacь!
"qara boju kiş telpek
"qurçununda turbajbь!
"men alsam albaj qalajьn?
"men kijsem kijbej qalajьn!"
Kekce anda ajttь dejt:
Çoqorton kelip boodosyp,
qьrq corodon oodosyp,

qudaj qьlqan kenseniр,
"emi ezym menen tensinip,
"Kek alanь Bu surap,
"ketty saa kim Berdi?
"Sar alanь Bu surap,
"sandь saa kim Berdi,
"eьq degenge it ketet,
"Alman Bet qalmaq ne ketpejt?"
Arьsь uzun Alman Bet
kylyp salьp çiBerdi:
"atandьn kory it Kekce!
"senin Bu keBindi it uqsun!
"qaBьrqa çep Bit uqsun!
"qanqьldap yrgen it uqsun!
"atandьn kory it Kekce!
"Saqalьn tolqon Bit uqsun,
"Qorolunun it Basqan,
"qotoqun Başьn Bit Basqan
"kepicindi tikpesem,
"senin kempirindi sikpesem,
"qьlьcьndь tikpesem,
"qьz-kelinin sikpesem,
"eşigindin koncok
"qьlьc menen BuzBasam,
"tetegelyy Boz yjyn
"toşko syjrop salBasam,

"erkinsigen erindi
"qamcьqa cenep qьrbasam
"Alman Bet atьm qurusun!
"Uluu kicyyn kicyyby
"kicyy qьzьn uluusu
"ortosunda olturqan
"altь çaşar Korpo-çan
"ac bilekten albasam,
"Manastajьn teremo
"sooqatqa qarmap barbasam,
"Menin Alman Bet atьm qurusun!
"qьlьcqa çelen qьjbasam,
"uzun çelen çьjbasam,
"Menin Alman Bet atьm qurusun!
"koktyy çerde çьlqьndь
"qozqop ajdap caqpasam
"çьlqa çerde çьlqьndь
"çьldьrьp ajdap cьqpasam,
"dobulbaştь qaqpasam,
"cьlmarьnan cappasam,
"Menin Alman Bet atьm qurusun!
"Ajttьrьp berbes kok alaq
"astьqan alьp minbesem,
"suratьp berbes kok alaq
"suurup alьp minbesem,
"Menin Alman Bet atьm qurusun!

Qoşqula Kekeo aman bol!
"ant-şert senin mojnuna
"men antьndan qutuldum".
Qabьlan tuuqan Alman bet
qьl çejrendi mindi dejt,
qьl kybony kijdi dejt,
Alman bet emi çyryp cьqtь dejt.
Qalьn Najman kop çurttan
qadьrьn bilet dep alqan,
Orcun Najman kop çurttan
oqolo suluu dep alqan,
Qaracanьn yjyndo
Aq Erkec cacьn çuup çatqan,
Erinen qalqan Qara Cac
tişi ketik eken,
koony tetik eken,
yjyndo cacьn çuup alqan
Aq Erkecke al ajtqan:
"at ajar ajaş bolsocu!
"ton ajar ajaş bolsocu!
"Qara Qandьn balasь
"qabьlan tuuqan Alman Bet
"ketip bara çatьrь".
Buruqsuqan Aq Erkec
başьndaqь mandili
başьna alьp kijdi dejt,

On cacьn çuup aldь,
eŋ cekege Buudu dejt,
sol cacьn çuup aldь dejt
sol cekege Buudu dejt,
altьndan cacpaq Bir qucaq
aj qujruqqa saldь dejt,
kymyşten cacpaq Bir qucaq
kyn qujruqqa saldь dejt
kycyk ittej Bьlqьldap
kycyk ittej şьŋqьldap
Kylse tişi kyrektej qaşqajьp
kyjmense çьpar çьttamьp
çaş qozudaj torolup
Qan balasь Aq Erkec
emi eşikke cьqtь dejt,
Alman Bettej Baatьrdьn
astьnan qьja Basьp cьqtь dejt.
Aq Erkec emi ajtть:
"Salam ajtmaq Bizde çoq,ajaş,
"Alik almaq Bizde çoq,ajaş
"atьŋdьn Başьn Buratur!
"oşo çerge tura tur!
"men teremo kirejin!
"kek ala surap kerejon!
"kek kybo surap kerejyn!
"ketseŋ daqь Alman Bet
"mine ketkin Kek ala!

ketseŋ daqь Alman Bet
"kijseŋ daqь kek kyвe
"kije ketkin Alman Bet!"
Atвnьn вaşьn вurdu dejt
Alman Bet oşo çerde turdu dejt,
Aq Erkee yjde kirip keldi:
"Er Kekee terem aj!
Derdigin вar esiŋ çoq,
"eeteke menen işiŋ çoq,
"at ajar ajaş вolsocu
"ton ajar ajaş вolsocu!
"kek alanь ajajm dep
"kep çьlqьndan ajrьldьn,
"вir çьlqьnь ajajm dep
"вir dalajdan ajrьldьn.
"kyn eseptep oltursam,
"tyn eseptep oltursam,
"Alman Bet ketip вaratat,
"mal вeriştem вaarьsь
"çan вeriştem вaarьsь
"ketynen cьqьp вara çatьr.
"Bygyn ajdьn çetisi,
"kek alandь вerвesen
"typty sen вeren qal!
"Bygyn aldap soolap tyşyrgyn!
"erten ajdьn segizi
"segizinde вir yjyndon cьqarcь.

"çьldьsьn onop alьştьr,
"Bel ajlana bergice
"Beldej qьzьl tal bytkon,
"Bir iğiп qudaj çar bytkon,
"yj ajlana bergice
"Ijdaj qьzьl tal bytkon,
"çyrgon çeri bağ bolup
çiği bir qudajqa çaq bolup
"qabьlan tuuqan Alman Bet
"aldap soolap tyşyrgyn!"
Anda ajtть er Kekce:
"Kek alanь bermejmin,
"kek kybөny çappajmьn,
"ketseп ezyп kete ber!"
Emi Aq Erkec ajtть:
"Kek alanь ajajm dep,
kop çьlqьndan ajrьldьp
"Bir çьlqьnь ajajm dep
"Birtalajdan ajrьldьp
"Astьndan alar Alman Bet,
"suratьp berseп kek alaп
"suurap alar Alman Bet,
"alaqanьn şaq qojup
"ketyn çerge taq qojup".
Anda ajtть Er Kekee:
"Kek alanь beriner!
"kek kybөny çabьnar!
"Alman Betti alьp keliner!"

Qorolor вarьp ajtьptьr:
"Alman Bet qalmaq mas вoldu,
"вir ickenмe вeşti icti,
"çana ickende вeşti icti,
"at alarda вeşti icti,
"Alman Bet qalmaq mas вoldu:
"Qaraqajdьn kolokosyno
"çatьp qaldь Alman Bet
"andaj qajtьp kelyycyвy".
Emi Aq Erkec ajttь:
"anter qalmaq вu emes
Eşikke qaqьp qarat Aq Erkec,
ketip qalьptьr Alman Bet,
kek alanь alьp kelet dep
kep saqtaqan Alman Bet,
kek alanь alьp kelвedi,
Qьl çejren attь Manasqa saldь.

Çaqьptьn uulu er Manas
Uşu tyny tyş kerdy,
ot çaqalaj şiş kerdy,
erte turup kelgende
Qorolorun caqьrdь:
Qьrqtьn вaşь Qьrqьlьm!
Bozcoloq menen Calвajьm!
Çeti suudan çem çegen
Aj çelвegej Sьrqaqьm!

"Kok Cesic menen Seregim
"Quutunajdan Quu çigit,
"Quuduldanqan şum çigit,
"Çajma Kekyl çaş uul,
"Bajdьn uulu Baqajьm,
"Aq Bolottun uulu Bolotum,
Bauke coro çajsanьn,
"aq seoktyn Balasь,
"tonum Byrkyt Baatьrьm,
"Sum Sazam Baatьrьm,
"qajta capqan Qankeldim,
"Qara çoldoj, Çan-keldim,
"Alamandь ьrcь uul,
"çьrtьlqandь çamaqan,
"buzulqandь tyzegen,
"çatьq tildyy Arьbaj,
"Kenendin uulu Kençebaj,
"kenestyy tuuqan Er Çambaj,
"tolgocy qara Telegym,
"esylgen qьrq corodon selegym
"Qazaqtan kelgen Qolmonbet
"Qьrqьzdan kelgen Çalman Bet
"Qapьr menen Busurman
"qalcanь alqan qьraandar,
"elim menen çurtumdan
"ekeep alqan erender,

"Qara вajыr Qazalat
"Baarыn birdej azamat
"tyndo tylkyuyn izin çanыlbaj
"tyrkej, tajlaq, Şuutum
"qaranqыda qarsaqtыn izin çanыlbaj
"qabылan tajlaq, Şuutum,
"atakem Çaqыp вajqa ajtыnar,
"men otjaqalaj şiş kordym,
"men oqole çaqşы tyş kordym,
"etin tarta tursun
"qыmыzын tarta tursun,
"tyş çorutqan elge
"men вeremin!" dedi.
Buzulqandы tyzegen,
çыrtыlqandы çamaqan,
çatыq tildyy açыlaj
вalыp ketip qaldы, dejt,
Çaqыp вajqa keldi, dejt.
"Asalamu aljajkem Çaqыp вaj atam,"
"Alekisalam Açыlaj вalam"".
Altын taqtanын ystynen
Çaqыpвaj tyşyptyr,
Başында qalpaqы çoq topucan,
Butunda kepici çoq maascan,
ystyndo cepkeni çoq capancan,
eki ottun Başында

Bul ocoqtun qaşьna
Çaqьp вaj oltura qalqan eken.
Açьвaj coro ajtadь:
"Berişte toreme
"Belgi Berip qalьptьr
"azьBelyy tereme
"ajan Berip qalьptьr
"Terem Manas Bu tynde
"ot çaqaj şiş keryp
"oqole çaqşь tyş keryp
çetin tarta tursun dejt
"qьmьzьn Bere tursun dejt
"tyş çorutqan kişige Berem dejt
"tyşymdy taap çorusa,
"oqtodon cecpej mal Berem,
"Boqcodon cecpej ton Berem,
"tyşymdy Buzuq çorusa
"uluu ketet Urumqa
"qьzь ketet Qьrgьmqa".
Açьвaj qajta Manasqa çyrdy:
"Atakeme ajtьp keldim dejt
"etin bir tartьp qojuptur
"qьmьzьn tartьp qojuptur".
Baatьr Manas turdu dejt:
"Tart eşikti!" dedi dejt
Manas Qan yjden eьqtь,
ekym tuulqan aq qula

erkeey Bijik,Zeeri Bas
ekton tuuqan aq qula
tajqь çyndyy, tap ettyy
tamaşaluu aq qula
çygyryp attan qalBaqan
astьna tegerek tujaq salBaqan
aq qulanь mindi dejt,
Bu qьtajdьn ustasь
qьjьndьq menen çasaqan,
Bu orustun ustasь
oju menen çasaqan,
Bu qalmaqtьn ustaqь
qajlap turup çasaqan,
Barandьn oqu batpaqan
keltenin oqu çetpegen
ystyndegy aq olpoq,
aq olpoqun kijdi dejt
Kemyryne cьdaBaj
Konky toqoj çojulqan
suqatьna cьdaBaj
suuq başat soolqon,
egeene cьdaBaj
otuz egee çojulqan
qьşqьcьna qalqanda
qazь menen qartanь
alьp kelip Belegen,
çasqьssьna qalqanda

I220 I225 I230 I235 I240 I245

kək ʂiberge çelegon,
capqanɨnan tojbosun
kiʂinin qanɨ menen
cirkejdin tumʂuqu menen suqarqan ,
qɨlɨcɨn beline qurcanɨp aldɨ,
Çaqɨp bajdɨ kezdej çyrdy.
anɨ kerger el-çurtu
atasɨ Çaqɨp bajdɨ eltyret,
çe bolboso enesi Caqan bajbiceni eltyret
eli menen çurttarɨ
baarɨ Manastɨn ketynen cuurdu,
barɨp Çaqɨpbajdɨn yjyno kirdi
tuʂ tuʂ çaqɨna bata ajaq qoj dedi
bata ajaqtɨ iʂti,bata qɨldɨ:
Bata toqtosun olturunar!"
Emi Manas ajttɨ:
"Elim menen çurtum bar
"ekeep alqan erender
"qapɨr meneu busurman
"qalcap alqan qurandar
"beriʂtelyy ozyme
"belgi berdi bir ajan,
"azɨbelyy ozyme,
"ajan berdi ozyme,
"tyndo çatɨp tyʂ kerdym,
"oqole çaqqɨ tyʂ kerdym,

" tyşymdy taap çorujsun,
" oqtodon cecpej mal berem,
" bu qbtajdbn ustasb
"qbjbndbq menen çasaqan
"oju menen çasaqan
"keltenin oqu çetpegen
"ystymdogy aq olpoq
munu cecip berem men.
"tyşymdy buzuq çorusan
"uulun ketet Urumça,
"qbzbn ketet Qarbmça,
"başbndb qojdoj kesemin
"qambndb suudaj tegonyn".
icken qbmbzb menen çegen eti
icken qbmbzbn quzup çiberdi,
qorqup qaldb bu çurtu,
çolu çortqonde bolo turçan baştandb
çaşb uzaq bolo turçan baştandb
Baatbr tuuçan Er Manas
Qara bolot qbibcbn
qarmap aldb sabbnan
suurup aldb qabbnan
atasbn caba turçan baştandb.
Buzulçandb tyzegen
çbrtbiçandb çamaçan
çatbq tildyy açbbaj

Açьbaj tura qaldь.
Teresyne qarap ajttь dejt:
"Ala teodoj ajьrqan terem,
"aqьn suu ьlaj kecirgen terem
"deniz ьlaj etkergyn terem,
"teren ьlaj cegergyn terem,
"ojlop turup tabalь terem
"Olse Açьbaj olor terem,
"Çerusa da Açьbaj çerur terem
"qorqqon çurttun çyrogy
Bir Basьlьp toqtodu.
Manas turup munu ajttь:
"Aq qulanь minipmin,
"tynde çatьp tyşynde
"Aq tajqandь çetelep
"Aq şumqarь sopolop
"men saparqa cьqьpmьn,
"qolumdaqь aq şumqar
"aq şumqarьn ucursam
"qanatь ilbesin quştun barasь
"astьna kelip qьrьlьp,
"Bul emne Bolucu:
"artьndaqь aq tajqan
"aq tajqandь aqьtsam,
"tert ajaqtuu qajberen
"astьna kelip qьrьlat,
"Bu emne Bolucu?"

Açıbaj coro ajttı:

"ala teonu aşırcı, torom,
"aqın suu ılaj kecirci torom,
"teniz ılaj kezirzi torom,
"ekimettep kep ajtam,
"çanıbrnaqtuu kep ajtam,
"çanıqtatıp daqı ajtam,
"aq tajqanın çetelep
"aq şumqarın sepelep
"Bu saparqa sen cıqsan,
"qolundaqı aq şumqar
"aq şumqarın ucursan,
"qanattuu quştun baarısı
"astına kelip qırılsa,
"atası menen atan ten
"batası menen batan ten
"qandın azız balası
" qoluna qonot turbajbı.
"Artındaqı aq tajqan
"aq tajqandı aqıtsan
"tort ajaqtuu qaj beren
"astına kelip qırılsa
"atası menen atan ten
batası menen batan ten
"qandın azız balası
"artından eercijt turbajbı.

"tyŋyndy taap çorusam,
"Açakendi qaŋbna al!
"tyŋyndy buzuq çorusam
"Açakendin baŋbn al!
"çatbq tildyy Açbbaj
"taptbm beken tyŋyndy".
Emin Manas munu ajtat:
"Qonqurcolu bajdbn Coŋobbs
"birin tura qalbnar,
"aq olpoq çenin tartbnar
"Açbkendin ystyno
"albp barbp çabbnar,
"Açbkem kelsin astbma".
Açbken oŋo çerden turdu dejt,
toquz qulduq urdu dejt,
Manas qandbn aldbna
bir oltura qaldb dejt,
Emi Manas ajttb dejt:
"Buzulqandb tyzogon,
"çbrtblqandb çamaqan
"Çatbq tildyy Açb Baj
"Beriŋtelyy ozyme
"belgi bergen ajanb
"Azbbelyy ozyme
"ajan bergen ajanb
"Tort arbŋtuu Ojrottun
"Azbz qandbn balasb

Qьljaqaluu Ujrottun
"qьjвatьnьn вalasь
"altьn ajdaг coq вelвoo
"azьs qanдьn вalasь
"qara qandьn вotosu
"qaвьlan tuuqan Alman Bet
"вeti вerip вoluptur,
"arвaqь вeki çyryptyr
"ьldьj kele çatьptьr
"çolej kele çatьrь
"aposunun вilвedim
"kolдop çatqan kop çьlqь
"kop çьlqьnьn icinde
"atasьnьn вatasь
"aq neetke çaratqan
"uqumunan tuqumu
"qambar вozdun yjrynen
"ekini qoştop kelinen!
"вu atakem Çaqьp Baj
"on eki qulac aq çelek
"вir вajlatьp alьnar!
"Aj tujaqьn degele
"koteryp qoju вergile!
"вirin qoştoj çyrgylo!
"altьmьş qulun eltyryp
"asьrap alqьn taj вuurul
"çetiniş qulun eltyryp

çemdep alqьn taj buurul,
"taj buurul ala çyrgyle!
"qabьrqasь qьdьr-mundur qara too
"qaraqan ordo tikse bilingis
"icegisi ijri-bujru qaŋqa suu
"iregeleŋ qonso tytongys
"menin eoŋ qaram ala çyrgyle
"qojon çaaq egee tiŋ
kek ala çyrgyle.
"çygyrgeny capqandaj
"çyny tajqь maqmaldaj
"menin qojon bozum ala çyrgyle
"Qalqamandьn qara ker
"qalqtan qoŋtoj çyrgyle!
"Toqomandьn torusun,
"topton qoŋtoj çyrgyle!
"qolu qolo bolot dep
"qoqtoloj can yjretkon,
"baŋtarь cajpoo bolot dep
"bajьna manattan noqtoo qattьrqan,
"soorusu çajpoo bolot dep
"ystyne çolborston kiçim çaptьrqan.
"Saralaŋ ala çyrgyle.
"çaqŋьlьqtuu kep bolso
"al çosunun qьlarьs
"çamandьqtuu kep bolso
"al çosunun qьlarьz.

tars etme menen bir atып
tarsылдаҙып qol çyrdy
kyrs etme menen bir atып
kyrsyldoҙyp qol çyrdy.
Suu ajaqь Qorquttan
Marqalandь bastь dejt,
Manangenge keldi dejt,
uҙu çerge qondu dejt
tan aqarьp atqanda,
kyn qьzarьp cьqqanda,
uҙu çerden kocty dejt
catqal erdep cьqtь dejt
Canac aҙьp tyҙty dejt,
Qara buura beline
aqa cьqьp keldi dejt,
aҙuu aҙьp tyҙty dejt,
Qara buura icine
kelip qonup qaldь dejt,
erten menen kocty dejt,
Talas bojlop cьqtь dejt
çelkektin sarь dalaaqa
kelip qonup qaldь dejt
tan aqarьp atqanda
kyn qьzarьp cьqqanda
Manas turup ajttь dejt:

"Çajma kokyl çaş uul
"at toqucu boz uul:
"Ganajar otqo qujunar:
"qɨrqma cajdan salɨnar,
"qajnaqtan alɨp salɨnar!
"qanttan alɨp qoşunar!
"Martuulap cajdɨ qajnatɨp
"Bir ozyмo beriner:
"ilgerilep barajɨn,
"el arɨtɨp kelejin,
"çer arɨtɨp kelejin".
Temir taman yzongy
teppej ɨrqɨp nindi dejt,
Merkinin başɨn kesti dejt.
Aşmaranɨn qum belden
Aq qula bajlaj salɨ dejt
Aşmaranɨn qum belden
taqɨjadaj qara taş
qara taştɨn ystynde
Manas kelip qaradɨ,
tegeregyn maradɨ
tört ajlana baradɨ
Anda ecteme korynbojt:
"Beriştelyy ozyмo
"belgi bergen ajanɨ
"mɨndaj emes al ele".

Manastьn вaqь qalьң eken,
kirpigi uzun eken,
kezdyn çastьqьnda qala вergen eken.
Aşmaranьn astьnda
Aq-ermendin ezyndo
qьl çejrenin miniptir
qьl kyвosyn kijiptir
arьşь uzun Alman Вet
solokoty soolsty
atqa minip вastьrqan.
"Atqa olturqan kelвeti
"Qapьrqa calьş kerynet
"altьn cьraj nur вeti
"Musulmanqa calьş kerynet.
"Çoloj kele вu çatsa
"mьndaj çyrвos al ele.
"qьrq coromo вarajьn
"elime ajtьp kerejyn
"eteginen aldьrьp
"enteletip keвin surajьn!
"çaqasьnan aldьrьp
"şaştьrьp keвin surajьn".
Manas qajta вastь dejt.
Temir taman yzongy
teppej ьrqьp mindi dejt,
Manas eydep çyrdy dejt.
Alman Bettin kezyno

Qaraan-saraan Boldu dejt:
"Bu Kökcedən qaçqalь
"qaraan-saraan Bir neme
"men koralBaj kelemin,
"qaraan-saraan Bir neme
"qaran etip çoqoldu,
"men oşoqo Barajьn!"
"Qunan teenyn terisin
kijip alqan Burdursun
eapsa qulaq tundursun
Beş teonyn terisin
Bьeьp alqan Buldursun
qoş alaqan saldьrqan
altьn saptuu sьr qameь
qьl çejrenin tolorsuqtun çoqor çaq
Buleuq ettin tomen çaq
tartьp kelip çiBerdi
tajdaj eti Belyndy
tajqandaj çolu togyldy
Aşmaranьn qum Belge
salьp cьqьp Bardь dejt,
eki çaqьn qarasa
tegeregyn marasa,
Bir ekeesy qarьş kok çeke
izi çatьr Bir etyktyn.
Alman Bet attan tyşe qaldь dejt,
Basqan çerin Bastь dejt,
Bir elisi kem keldi,

мындай басып барды еле,
бир аттын изи çатырь
қыл çejrendi нарь тартып бастырды,
бери тартып бастырды,
бир елиси кем келди.
"Ким да болсо бу кişi
"менден eки eли артық ер eken".
çаңдан басqан бу çерде
Aq qуланын истерин
çаңь at изи екенин билди дejт.
Алман Бет кетip бара çатырь.
Манас соролого келди
Соролого ajтты дejт:
"Qарыр менен бусурман сором,
"Qалсар алqан қыраандар сором,
"елим менен çуртумдан сором,
"ексер алqан ерender сором,
"qолqо қабар ajтынар, сором,
"çуртqа қабар ajтынар, сором,
"солокоty соолоty, сором,
"атqа олтурqан келбети, сором,
"qарырqа салың корунет, сором,
"алтын сырaj нур бети, сором,
"бусурманqа салың корунет, сором,
"ылдый келе çатабь, сором,
"а çосунун билбедим, сором,

"Çoloj kele çatabь, corom,
"ozymden temen qonqon al elder, corom,
"mьndan çoqoru qonunar, corom,
"yjdy qas qatar qьlьp tiginer, corom,
"kotyno catьr tiginer, corom,
"attan çee bolunar, corom,
"qasqatar bolup turunar, corom,
"qol cetine altь bir kişi cьqьnar" corom,
"ogo çerden çeelotyp alьp kelinet, corom".
"Alman Bet qoldu kordy dejt
qoqtu menen kirdi dejt,
qolot-menen cьqtь dejt,
uca bergen torqojdu
qьl çejremin gajbьr çorqosu menen
qarmap alьp qajtьp qojo berdi.
Altь bir kişi salam ajttь:
"Asalooma salam alajkem dedi.
"Alakeme salam dedi Alman Bet.
"çoloocu bolson çol ajtam!
"çoruqcu bolson mal ajtam
"qajdan cьqьp kelesiq?"".
"Qanduu çerden kelemin,
Qanqa kebim ajtamьn,
"Bektyy çerden kelemin
"Bekke kebim ajtamьn".
Emi altь kişi ajttь:
"qanduu çerden kelseniz
"qanqa sozyp ajtsanьz

Мек
"Bektyy çerden kelseniz
"Bekke kebin ajtsanьz
""Qanьm Manas tigilde
""Becarasь biz aqьbьz
""qaralaman siz kişi
""attuu barqan anca emes"".
Cьlbьrьnan qarmadь
Qabьlan tuuqan Alman Bet
Bulqup aldь cьlbьrdь,
çulqup aldь tizgindi,
Çaqşьnьn çaqasьnan bastьrьp
çamandarьn tepsetip
ketip bara çatьrь.
Alman Bet menen Manas ekoo
qantip çyz koryşor eken qol dedi.
Aq catьrdьn eşiginin aldьna
Alman Bet çetip bardь ele
Çatьq tildyy Açьbaj
eşikke cьqa qaldь dejt:
""Asaloома salam alajkem"";
"alakeme salam"dedi dejt.
Açьbaj turup ajtadь:
"çoloocu bolson çol ajtam
"çoruqcu bolson mal ajtam
"qajdan cьqьp kelesin?"
Anda Alman Bet ajttь:

"Men çoruqcu emes,çoloocu
"çoldu surap kelemin,
"qanduu çerden kelemin,
qanьna sozym ajtamьn,
"Bektyy çerden kelemin,
"Begine sozym ajtamьn".
Açьbaj anda ajttь dejt:
"Qanduu çerden kelseniz,
"qanqa sozyn ajtsanьz,
"Bektyy çerden kelseniz,
"Bekke sozyn ajtsanьz,
"qaralaman Biz-aqbьz
"Qanьm Manas tiginde
"Becarasь Biz-aqbьz
"Begim Manas tiginde".
Atьnьn başьn burdu dejt
asьl tuuqan Alman Bet
oşo çerde turdu dejt,
"qьl çejrendin cьlbьrьn
qarmap turup ajttь dejt:
"Qudaj qьldь arqam çoq,
"quduret qьldь caram çoq".
qьl çejrendin cьlbьrьn
ьrqьtьp çiberdi
attan tyşty Almanbet
çatьq tildyy Açьbaj
enilip eşik aştь dejt

Arьŋь uzun Alman Bet
eŋkejip kirip keldi dejt:
"Asalooma alajkem
"Qan Manas Baatьr amanbь?"
""Alakeme salam"dedi dejt.
Emi Manas ajttь dejt:
"Bu çaqьnan çoloocu
"sələkətyŋ,sə·lətyŋ
"atqa olturqan kelbetiŋ
"qapьrqa calьŋ korynət,
"altьn cьraj nur betiŋ
"busurmanqa calьŋ korynət,
"ataŋьn atь kim bolot?
"enəndin atь kim bolot?".
Asьl tuuqan Alman Bet
Manastь tartьp qojdu dejt:
"Qudaj qьldь arqam çoq,Manas,
"quduret qьldь caram çoq,Manas,
"uqtuŋ bele uqmuŋtu Manas,
"kərdyŋ bele kərmyŋty Manas,
"men tөө icinde nar edim,
"men çerimde sence bar edim,
"nar icinde lək edim,
"men çerimde kөp edim.
"Altь arьŋtuu Ojrottun
"akiminin balasь,
"tөrt arьŋtuu Ojrottun

"terəsynyn balasь,
"qьl çaqaluu Cjrottun
"qьjьlьnьn balasь,
"altьn ajdar coq belbəo
"azьs qandьn balasь,
"Qara qandьn balasь
"Qabьlan tuuqan baatьrdan
"Qan Alman Bet cьqtь dejt,
"uqtun bele uqmuştum Manas?
"Men Qan Alman Bet ozymyn".
Manas turup ajttь:
"Qara qandьn balasь
"Qan Alman Bet sen bolson,
"kele beri qolundu".
Bir koryşyp qaldь dejt,
emi Manas ajttь dejt:
"Qarьr menen busurman
"qalcap alqan qьraandar!
"elim menen çurtúmdan
"ekcep alqan erender!
"Qara Qandьn balasь
"Qan Alman Bet baatьrqa
"barьp turup salam qьl!
"Samoor ctqo qojqula!
"qajmaqtan alьp salqьla!
"qanttan alьp qoşqula!

"мартуулап сајдь қајнатьр
"Алман Бетке вергиле
"Наар алсьн оозуна
"сьгьм алсьн көзуно".
Асьл тууқан Алман Бет
сьгьм алдь көзуно,
наар алдь оозуна.
Ени Манас мунu ајтть:
"өркөсу вијик зери вас
"өктөм тууқан Ақ қула
"Ақ қулань вај қьльр
"аньн арқь çақьна
"Сар алань қьльнар!
"Аньн арқь çақьна
"Таj вууруlду қьльнар!
"Ақ қулань вај қьльр
"тоқуздu тартьр өткөрсун!
"Вара турқан елине
"вата турқан тооно
"ајта кетсин Алман Бет
"мине кетсин вуудандь!
"менин ақ олпоқум алқьла,
"Алман Беттин устуно
"альр çава қојқула!
"кије кетсин олпоқту,
"қарақај најза қаң зуңгу
"қармај келсин қолуна!

"alaştan tyşkən bolucu
"kər cegelyy boz kise
"calьna ketsin beline!
"Qara boju kiş telpek
"başьna alьp qojqula!
"kije ketsin Alman Bet!
"bara turqan eline
"bata turqan toono
"ajta ketsin Alman Bet!
"əkcəsy qarьş kək çeke
"kije ketsin butuna!"
Ajtqanьndaj qьldь dejt,
Ajtqanьndaj qьlqanda
Asьl tuuqan Alman Bet
bergenin albaj ajttь dejt:
"Sar alandь minejin
"Aq qula tursun ozyndo
"bolso bolsun"dedi dejt.
Manas baatьr ajttь dejt:
"Serek,Sьrqaq eki uul,corom,
"ajlanajьn qudajqa,corom,
"arpa menen buudajqa,corom,
"Beremin degen quluna,corom,
"belen qьlat çoluna,corom,
"Qara Qandьn balasь
"qabьlan tuuqan Alman Bet
"başьn toquz qьlьnar!
"at caap bir tyşyryp salьnar!

"aq saqalьn at cьqar!
"kicyy coro ton cьqar!
"Qara Qandьn вalasь
"Qan Alman Bet вu вolso
"вir quttuqtap tyʒyrgyn, corom!"
Ajtqanьndaj qьldь dejt:
"Kөk tekeni tөө tekedej qorqutqan, corom,
"ataken Çaqьp вajqa ajtьnar, corom,
"aladan вajtal sojsun de, corom!
"kemegenin вaʒьna, corom,
"qьrq kermeni qaqsьn de, corom!
"qьrq at вajge tiksin de, corom!
"uʒu çerden at caвam, corom,
"yjgo çetkence at caвam, corom,
"Alman Bettej вaatьrqa, corom,
"çanьdan ʒьm qьlsьn de, corom,
"astьnan uturlap cьqьp kelsin de, corom!"
Eki coro çyrdy dejt,
Çaqьp вajqa ajttь dejt,
"Asalooma alajkem, ata".
""Alajkema salajkem вotom"".
"Erten menen kelippiz, ata,
"atqa minip çelipвiz, ata,
"qan ordunda esenвi, ata,
"qalq daqьda ʒygyrвy, ata?"
"Qanxordundaxesenвixata
""Qalq ordunda esendir, вotom,
"

"A syjyncy syjyncy, ata!
"Qara Qandьn вalasь, ata,
"qaвьlan tuuqan Alman Bet , ata,
"qacьp вir keldi qoşuma, ata,
"qara qolduu, kok вittyy, ata,
"Qan Alman Bet kelgen, ata,
"torem Manas çiвerdi, ata,
"aladan вajtal sojsun dejt, ata,
"atьrqь çurttu çьjsьn dejt, ata,
"kemegenin вaşьna, ata,
"qьrq kermeni kersin dejt, ata,
"qьrq atqa вajge tiksin dejt, ata,
"oşo çerden at caвam dejt, ata".
Çaqьp вaj munu ajtat:
"Atan вir tuuqan çer qajda, вotom?
"enen вin tuuqan çer qajda, вotom?
"kindik вir kesken çer qajda, вotom?
"kirin вir çuuqan çer qajda, вotom?"
Anda eki uul ajtat:
"Kindik kesken çerlerdi, atam,
"kirdi çuuqan çerlerdi, atam,
"men вilвejmin dedi dejt".
"kindik kesken çerlerin, вotom,
"kirindi çuuqan çerlerin, вotom,
"Keвes вir toonun вer çaqь, вotom,
"kenirsip çatqan ken Ertiştin вaşь ele вotom,

"Alman Bettin ьzqaarьna cьdabaj,botom,
"kocyp bir çyryp tygendyn,botom,
"altьmьş ala baş ajqьr mxmm,botom,
"altьmьş taj boldu ele,botom". I815
"anь kozdop sen alqьn,botom!
"toru ala mxmm,botom,
"altьmьş taj boldu ele,botom,
"anь kostop sen alqьn,botom!"
Çaqьr emi kecty dejt, I820
çer tysynө qondu dejt
altьmьş çele min qulun
cьbьrata bajlap saldь dejt,
çetimiş çele min qulun
çergelete bajlap saldь dejt, I825
dөbөdөj etti qьldь dejt,
koldөj cьqtь qьldь dejt.
Kemegenin bajьna
qьrq kermeni qaqtь dejt,
qьrq atqa bajge tikti dejt. I630.
Manas xr emi at captь,
Qьl Ertişten bu cьqqan
Alman Bettin qьl çejren
Aq quladan cьqat dejt,
keөnynөn өr alat dejt. I835
Manastьn astьna qojo beret dejt.
Aq qula kelet arьştap
Manas kelet Manastap

Manastap uraan caqьrdь.
Çaqьndaşьp qalqanda
Bu Caqanьm bajbiçe
astьnan uturlap cьqьp kelet dejt.
Alman Betti korөt dejt,
Alman Bet attan tyşty dejt,
Manasta tyşө qaldь dejt,
Caqanьmdьn qatьp qalqan aq emcek
aa syttөr pajda boldu dejt,
dirkirep aqьp turdu dejt,
Anan Alman Bet baatьr ajtьp dejt:
"Enekemdin aq emcek
"aqьp turat Manas Qan,
"bir emcegin sen emgin!
"bir emcegin men emejin!
"belimdi qьndaj bubajьn!
"Çaqьp bajdan tubajьn!
"seni menen bir tuuqan adam bolojun!"
Bir emcegin Alman Bet emdi dejt,
Bir emcegin Manas emdi dejt,
emi yjynө bardь dejt,
çьrqap quunap çattь dejt,
Manas menen Alman Bet
ekөө bir tuuqan adam boldu dejt.

3/ MANAS MENEN KӨKCӨNYN SOҤUŞҚANЪ, QANЪKELDI ALҚANЪ; MANAS ӨLGӨNDӨN SOҢ TIRILGENI.

Manas, Manas bolҭondo,
Manas atҭa qonҭondo,
Alcajьp atҭa mingende,
alьsҭa sapar ҫyrgende;
Bu dyjnөny qorqutҭan,
pendenin barьn qorqutҭan,
icerine aş qojҭon
aq padьşa degenge
oşoҭo Manas baş bolҭon.
Bastьrҭan ҫolun qaalabaj,
kөp uruşup ҫooloboj,
aq padьşa eline
icerine at qojdu,
aq padьşa degenge
Baatьr Manas baş qojdu,
keşene boҭo bel boldu,
aq padьşa eline
baatьr Manas el boldu,
bujurҭan daamьn ҫutuptur
baarьn Manas tutuptur.
Aq julanьn oozun ҫajҭamьn,
tyndyk ҫabuusun
najza menen tyrtkөnyn,
eşiginin encesin

qьlьc menen bulqaqam,
(taştan soqqon qorqonun
taqьr qьlьp alqamьn,
qumdan qьlqan qorqonun
cup-cunqurcaq qьlqamьn.)
(Qarqьraluu bu qьzьn
qarmap oluja qьlamьn,)
Ac bilekten alqamьn,
at kotyno salqamьn,
culduraqan cyrcytty
baatьr Manas yrkytty,
bulutun çajdaj buradь,
aptap oroj barьsьn
baatьr Manas suradь.
(aq soot kijse çen boldu,
aq padьşa degeni
Manas menen ten boldu,)
(Aq qula minip çelgen çoq,
Manas orustu çoolop kelgen çoq,)
toburcaq yjyryn ijirdi,
Orustan belok bu çurttu,
Manas keneşine kijirdi.
(Aq dobo cьqьp taş urdu,
Orustan belok bu çurttu,
Manasqa kelip baş urdu.
Şaqsь çerde badam çoq,
Manasqa qajrьp ajtar adam çoq.

Çolojdu çoldo taştaqan,
qьвьraqan çandь вaştaqan,
Qьtajdьn qьr murunduu Qonurвaj
qьrqa sajdь вu Manas,
Sarttьn çurtun sapьrdьn,
Qalşar çurtun qacьrdьn,
Qьzьl вaş çurtun qьjnadьn,
Aq padьşa вarьp sijladьn.
Aq asaвa qьzьl tuu
aq çelegin aştaqan,
qьrq coronu вaştaqan,
Ajuu Baj coronu aqьrqan,
Alman Betin caqьrqan,
qьlьcь вar вilekte,
Manastьn вaatьrlьqь çyrəkte,
çytkyngəndə çyrəgy,
qьrq coro ştьmanqanda вilegi.
Qarqьranьn qarasь,
dyjym alptьn sarasь,
alptar kenej tappaqan,
Manasqa qajrьp qamcь cappaqan,
arqьnaq minse çelвegen,
вaatьr Manastьn aldьna
tuura adam kelвegen,
ajdьnьnan aj qorqqon,
kylpeŋynən kyn qorqqon,
aj вulutqa sьjьnqan,

kyn bulutqa sьjьnqan,
Mingen atь Aq qula,
kijgen tonu aq kybe
aq qulaqa at çetpejt,
aq kybege oq etpejt,
qaqьlap mingen qara ker,
bastьrqan çolu qara çer,
Manas, Manas bolqonu,
Manas atqa qonqonu,
aq qulaqa at çetpejt
aq kybege oq etpejt,
Atqa mingen er Manas
"bastьrqan çolun koolejyn dep
"er Kekcenу çolejyn dep,
"aq çolbers calamьn dep,
"Kekcenyn kek alaluu kep çьlqь,
"çajьnda bloo qьlamьn,
"cьbьraqan qulunun,
"suuqa kirip kelemin,
"asьnaqan ajqьtьn,
"anqa salьp alamьn,
"çьnqьldaqan beesin
"oorsoq saap alamьn,
"çergelep kelgen Kokcenyn
"çeke sajьp alamьn,
"tonun tonqьlamьn,
"atьn olço qьlamьn,
"azьqьn atqa tartamьn,

"ajtьnda tyrencylej kylygyn
"aq padьşa alьp tartamьn,
"ar çygyndy tartamьn,
"aq padьşa ajtqanь menen bolomun.
"Çarqьraqan çajda bar,
"aq padьşa maa keneş ajtqan soң,
"maa qajrьp kep qajda bar?
"aңdьqanьm arqar, qulça, kijiktir,
"Aq padьşa ala toodon bijiktir,
"Aq padьşa keneş ajtqan soң,
"Manasqa qamcь cabar kişi qajda bar?
"Aq qula atьm toq bolqon,
"Aq padьşa meni arqalap turqan soң
"maa uruşar kişi çoq bolqon,
"Baatьr Manas arqasь
Qar çastanьp mal taptьm
"Qanьkej çьrqal korsyn dep
"muz çastanьm mal taptьm
"Buqaram çьrqap çyrsyn! dep
"qьjaluu çerden çьlqь aldьm
"qьrq corom çьrqap çyrsyn! dep
"alьş-çuluş kelgende
"başьn qojdoj keskemin,
"qanьn qara suudaj tokkomyn,
"tonun tonqo qьlamьn,
"atьn bloo qьlamьn.
"Qarqьraluu qьzdarьn
"ac bilekten alamьn,

"oluja alьp kelemin.
"Alman Bettej coromo
"aa sooqat beremin.
("Kokcode kop ala çьlqь bar,
"çьjьp terip ajdadьm,
("çibekten qьlqan çelesin,
"qançьqama bajlandьm,
"kotynon quup kelgen Kokcony,
"tosup turup sajqamьn".
Aldьndaqь kyronco
Kokco keldi kotynon
bu Manastь caqьrat:
("Ajdaqan çьlqьn altь san,
"ten araqa qonolu!
"ten bolyşyp alalь!
("quuqan çьlqьn çeti san
"ten araqa qonolu!
"ten bolyşyp alalь!
"toqson toru çьlqь bar
"torulardь bolok al!
"altьmьş ala çorqobar,
("aq saqalduu atam bolok al!
"çetimiş ala çorqo bar,
"çeen ajaqьn alqьn!
torunu bolok al!"
Manas, Kokco munu ajtat:
"ekeobyzdon bireobyz

"Bireevyz qaalasajlь
"typty bolsojmun,
"men araqa konsojmyn,
"ten solyŋyp alsajmьn,
"typty saa bersejmin". 165
"Alьn kelse alьp qal!
"alьn kelse qonŋu ittej qanŋьlap turup qal!
"mal ycyn olgon it Manas,
"mal ycyn ekee olgony!
"On eki dyrmot ketergen 170
"Ot cьqar qara mьltьqtь
"oz qoluna berejin!
""qocuŋtap oqtu qujup al!
""tabaqtap darь salьp al!
""alaqandaj aq teŋym! 175
""anь da acьp berejin!
""mьltьq menen atьp qal!
""men atьp eltyrsem
""bu çьlqьndь ajdap kel!
""eltyryp albaj sen tursan, 180
""zorduquna bolsojmun"".
Aa Manas ajttь dejt:
"tipti seni qorqutpajm,
"sajьŋqanьm sajьŋqan,
"atьŋqanьm atьŋqan, 185
"uruŋqanьm uruŋqan,
"eltyrgyce qarmaŋanьn

"мьltьq menen atьqamьn
"qьlьc menen cavьqamьn".
""Atьqsanda qorqpojmun,
""cavьqsanda qorqpojmun,
""keşene buuqan belim bar,
""kijgen kybө tonum bar"".
Aq qulaqa mindi dejt,
aq kybosyn kijdi dejt,
attanьp cьqtь bu Manas.
Ajdar qan uulu Er Kokce
kyren atьn mindi dejt,
kylgyn tonun kijdi dejt.)
Bu çaqtan cьqtь Er Kokce,
bu çaqtan cьqtь Er Manas,
ekөө kelli mandajlaq,
syjleşpej sөzyn tandajlaq,)
ekөө kelli çanaşa,
Almaluu too alaşa,
çaqasьnan qarmaştь,)
өөdө syryp ketti dejt,
ьldьj syryp ketti dejt.
Çondo Kokce çalьnat:
"qojo bergin çaqamdь
"өөdө syjrop bardьn sen,
"ьldьj syjrop bardьn sen,
"çьlqьmdь tijip aldьn sen,
"qьrq coronu qьrdьn sen,
"qajnь menen qastaşьp

"qatьn menen uruʒup
"qanьqqanьn çassьn dep,
"bir acuuqdu bassьn dep,
"saa qajra qamcь çaptьmьь?
"qatuu kepti ajttьmьь?
"qojo bergin çaqamdь!
"sende eedeme Er Manas
"mende eedeme Er Kokco!
Çittej bolup uruʒup,
"quldaj bolup çuluʒup,
"çaman attь bolbojlu?
"ekeebyzdyn byreebyz
"mal ycyn olmek bolduq
"qoj-qoj desem bolbodun,
"menin tilim albadьq".
On eki dyrmot ketergen
ot cьqar qara mьltьqtь,
Manastьn qoluna berdi dejt,
tabaqtan darь x saldь dejt,
qocuʒtap oqun qujdu dejt,
tars dedire bir qojdu
Kokcenyn atь kyrency
bq Kokceny ketcryp
kok tytyn bolup qubuldu,
mьndaj Kokco çyrgen çoq,
Mьltьqь bu Kokcenyn tijgen çoq.
Mandajьnda Kokco turat qatqьrьp:
"ot cьqar qara mьltьqtь

"menin qoluma ber!
"tamaqtap darь salajьn
"qocuştap oqun qujajьn!
"tabьlqa butaq bul Manas!
"tatuu bolup turup ber Manas!
"men seni tars dedire atajьn!
bek topculap topcundu,
"bek ypcylop ypcyndy,
"ajaldьn oqu tijgende
"toqtotup turqun aq kyve,
"acьq çerge qalbasьn!
"oqu çanьlьp qalbasьn!
"Manas,Manas elbegyn!"
Kokco tars qojup bir attь,dejt
Manastьn çyrogyno tijdi dejt,
oşo kingen aq qula
kotoryp alьp qactь dejt.
Kokco kotynon caqьrat:
"er çalqьzь sen elen Manas,
"atanь çalqьz men elem Manas,
"sen çalqьz da men çalqьz Manas,
"ekeebyz ten çalqьz Manas,
"Qarool korgon bu kezym Manas,
"qacьp ketsen ne boldu Manas?
"Maşaa tartqan bu qolum
"bajlanьp qalsan ne boldu Manas?
"Cьnь degen cьnьm bar,

"сын ijlegen darым bar,
"olgon çandы tirgisken,
"ecken ottu tamыsqan,
"aq paqtaqa orop alqan sarым bar,
"aq paqtaqa orop alqan darым bar,
"icinden ezip berejin,
"tьşьndan darы syrtojyn!
"ajьqtьrьp qojo berejin!
"çoldo boodo elyp qalasың Manas!"
Oşo çaraluu boldubu Manas,
Alda dep atqa mingeni
albsqa sapar çyrgeny
çasatqan qudaj çarыnda,
aq padьşa barыnda,
Qudaj,qudaj degenden,
Qudaj mende decy elem,
qudaj bolek turbajbы?
Qudajda emes bu Manas.
Qudajdы aldы ozyne,
Qoço-qoço degenden,
qudaj mende decy elem:
"A Qudajым! a Qoçom!
"manatqa sabыr qoj!
"ajqыr çaaq qara til
"ajqыrqanы çolborstoj
"Ajbajdы qantejin?
"Qacьrqanы qabьlandaj

Alman Betti qantejin?
"qaraŋqьdan qabьr kybyr çygyrgən
"qarsaqtьn izin çaŋьlьas
"Qaman,Çojpur eki uul
"tyndə tylkynyn izin çaŋьlьas
"Durusun,Tajlaq eki uul
"Elim,Sejit eki uul,
"Kyndyrdyn uulu Calьbajьm,
"Calьbajqa çanaşa çyrgən Balbajьm,
"Kək Serek menen Sьrqaqьm,
"altьmьş altь mal dosum,
"mal dosumdun icinde
"Qьjamattьq Qara Toqo çan dosum,
"kəktən çьldьz batьrь,
"suudan kyndyz batьrь,
"qьrq coronun eŋ çamanь Tas Bajmat
"Samoorqo caj qajnajt!
"çьjьrma kyndə,çьjьrma tyndə,
" çer aldьnan kelgemin,
"qьrq coro uşu çoldo tabьlьas,
"o dyjnəgə barqanda
"azabьn qantip tartajьn!
"çer aldьnan ətkəryp
"el cetine çetkirip
"anan əlsəm bolbojbu?
"a Qudajьm! A Qoçom!
"amanatqa sabьr qoj".
Kəkcə cьlbьrьnan qarmadь:

"toqto! toqtoj ber! toqtoj tur Manas!
"tura ber! tura! tura tur Manas!"
Ystyne bu Manastь koteryp
ystyne bu Kekceny koteryp
asman buluttuu kyndyn aldьnan
muunduu ceptyn ystynen
alьs ucup çyrdy dejt
barьp çerge tyşty dejt.
Cьlbьrьnan qarmaqan,
Kekce tartьp tura qaldь dejt
Aq qulanьn oozu çarьlьp ketti dejt,
enkejip Manas kordy dejt,
qьnьndaqь qьlьcьn suurup aldь dejt,
cьlbьr qarmap turqan Kekceny
qьlьc menen captь dejt,
Kekce attan tyşe qactь dejt.
Kekce mingen kyreңcy,
belinen yze caap saldь dejt:
"Özyndy caap eltyrsem
"Aldaqa çazьqtьr
"tort butu saa tort kyn azьqtьr
"tort butun qaqtap
"çep ketkin aa Kekce!
"kyreңcy atьn eldy qarьptьr,
"tort bucqaqь tort kynde
"bu butuna carьqtьr!"

Ьrq coro quuqan bir çьlqьn.
Ajqьrqanь çolborstoj
Ajuu Baj çьlqьnь quup çyrot,
Boz adьr toonun senirdej
ystyndo qudaj tenirdej
Alman Bet çьlqьnь ajdap çyrot,
kok çal debet berydej
çeelenyş sarьda kerede
Alman Bet ajdap çyrot:
"Çьlqьnь ajdap bararsьn
"barьp yjyme çetersiq
"Atakem aq saqalduu Çaqьp Baj
"tosup cьqar aldьnan,
"qarьndaşьm Qardьqac
"tosup cьqar aldьnan,
"Enem Baqdeelet bajbice
"surap cьqar aldьnan:
"toodoj Manas qajda dep
"men burulamьn bu çoldon,
"taldan typty çaramьn,
"Aq padьşa uluqqa
"men ucuraşьp kelemin.
"Aq Padьşa uluqtun
"ajtqanь menen bolomun".

Qalcarьnьn çurtun qaqşatamьn,
"acuulanba padьşam!
Qьzьlbaş çurtun qьramьn,
"qьjьqtaba Manasqa!
"qьtajdьn çurtun qьramьn,
"Acuulanba Manasqa!
"Sarttьn çurtun sapьramьn,
"Qoqondun çurtun qorqutamьn,
"Ьndьnьn çurtun ьjlatamьn,
"acuulanba Manasqa!
"Aq padьşa uluqum
"Tejiktin çurtun terbendejmin,
"aq qula atьm aa çaratamьn,
"çan,çanьbar baarьsьn
"bir ezyme qaratamьn.
"Arqьmaq attь ijremin,
"Qьtajlardьn qьr murunduu Qonurbaj
"anь barьp alamьn,
"Padьşamdan surajmьn
"çeti çьlь çee basьp
"ter çьttanqan Çolojdu,
"anь barьp alamьn,
"çetimiş alptь eltyryp
"qan çьttanqan Çolojdu
"anь barьp alamьn.

Qara toqoj el qьlqan
"qara yŋkyrdy yj qьlqan
"Aqьş menen Qodoş bar
"anь barьp alamьn,
"çar kemerdin arasь
"авьşqa,kempir balasь
"toqus uuldun toluqu
"Eleman bajdьn uulu Er Teştyk,
"anь ezym qarattьm.
"Tekecinin tektir sooru kek ala
"suraqanda berbegen,
"Tekecini alqam dan menen
"altьmьş toquz mal menen,
"qara qujruq nar menen
"balaluu çuban kyn menen,
"Uşu Kek alanь Alman Bet suraqan,
"suraqanda aa berbegen,
"Alman Bet taarьnqan,
"Oşo Kekcenyn ezy maqtanqan,
"kek alamdь aa berbejmin,
"Tekeciden ojnoş ojnop alqamьn,
"cьndaşa cьndap tartьp alqamьn,
"ojnoş ojnoq alqamьn,
"oqşoş zorduq qьlqamьn.
"Alman Bet turup ajqьrat:
"ez bojundu zordojsun,
"Tekecini qordojsun,

"maa emne qьlasьn,
"qatьn alьps bergin dep
"qajrьlbajmьn qatьnqa,
"qatьn çoldo bolmucu,
"bala belde bolmucu,
"men attanьp aa ketemin
"Noqojlordun er Çamqьrcь sultan bar,
"aa çoldoş bolqomun,
"anda qalqan bir qatьn,
"men tendikke konomyn,
"seni menen olutumda birge oltursam,
"kok alandь berbejsin,
"kok ala toqbu ele,
"men bir çьlqьca çoq belem,
"meni çöö çyrot dejsinbi?
"çööden elet dejsinbi?
"bir attь qandaj menden ajajsьn,
"kok alanьn tьşь tyk,ici boq,
"alal olso bir qazan et,
"aram olso it menen quşqa çem.
"kok alaca bolbodum,
"konylym qaldь Kokcoden,
"Men Manasqa barbasam!
"batьp çoldoş bolbosom!
"Manas aqьlьna çendirip
"aq sezyno ң kendyryp
"attanьp sapar çyrgonde

Almanbet ycyn çyrdym men,
"Er Kekcenyn çьlqьsьn aldьm men,
"Er Kekce menen uruşup
"quldaj bolup çuluşup
"Kyrgn atьn eltyrdym,
"Qьtajdь qьrqьn qьlamьn,
"Qьzьlbaş çurtun qьjnajmьn,
"Ьndьnьn çurtun ьjlatamьn,
"Tejiktin [illegible] elin terbendejmin
"Aq padьşa eline
"oozu tyktyy orusqa
"icerine aş qojqon,
"ar başьna cac qojqon
"Aq padьşa eline
"tipti ezym qatьlbajmьn,
"ketine buuqan bel boldum;
"Aq padьşa eline
"uruşpastan el boldum:
"Aq çolborstoj padьşam
"qajda qamcьn cabalbajt,
"Bastьrsan çolun qoodo çoq,
"Aq padьşa eline
"uruşa turqan çoo da çoq".
Manas Aq padьşa aldьna
Manas arьzьn ajttь dejt.
Aq padьşa ajttь dejt:
"engo alptьn baarьna
"qьlbaqandь qьlqьn dejt,

"azьq вarьn atьnвa.
"Aq padьşa çurtuna
"Typty Manas qatьlвa!
"Aqьlьn cacьp qatьlsan
"Typty maa taarьnвa!
"atь çoqqo at вersen,
"tonu çoqqo ton вersen,
"aşь çoqqo aş вersen,
"kokyrok вarda çotelyr,
"seni qudaj koterer,
"вujurqan daam aşatar,
"qudaj çyzge çaşatar,
"ot çaqalaj вaş вerer,
"emyry uzaq çaş вerer,
"вu dyjnode kectep çyr,
"menin uşu kevim estep çyr!
"menin вu kevimdi unutsan,
"Çaşьnda olersyn Manasьm,
"Ar dynyjeny çasaqan,
"Aq padьşa degeni
"qudaj ylkon çasaqan,
"Qudaj aq padьşanь zor qьlqan.
"Acuum kelse qorqutam
"qьtajdьn çurtun qьjnajmьn!
"Ala toodoj Er Manas
"Padьşa menen el вolson,
"Ajdaj qaşьm kergejmin,

Aq padьşa men uluq,
"eki qajьş bir tizgin
"Manastьn oz qoluna bergejmin".)
Manas yjgo barqan son
atakesi Çaqьp Baj

"Tosup cьqtь Manastь:
"Ala toodoj manasьm!
"qьrq coro yjgo kelgende
"yo ajdan beri korynboj
"qajda çyrdyn qulunum".
Asьl tuuqan Er Manas
aldьnan turup ajttь dejt:
"Qan atam Çaqьp Baj
"Kooodon bu çьlqьnь quup alqanda,
"Kotynon kelgen quuqunun sajьp salqanda,
"Altьnьn barьn alqanda,
"Qьtajdь qьrьp salqanda,
"Çolojdu çoldon capqanda,
"Çamqьrcьnь çalьndьrьp kelgende,
"Aqьş menen Qoçoştu
"ajdap alьp kelgende,
"Ajuukem menen Boo Bekti
"ajdap alьp kelgende,
"Egiş menen Segişti
"bajlap alьp kelgende,
"Er Kok Qojon, Baj Mamat
"eerciip qoşo kelgende)

"oşonun aq qula atьn çarattьm,
"alptьn вaarьn вir oozuma qarattьm,
"altьndan quraq quradьm, 540
"Aq padьşa uluqtan
"вarьp keneş suradьm,
"aq qula atьn toq вolsun!
"menden, senden uluu çoq вolsun!
"saa qajra qamcь capqanda 545
"Aq padьşa вarьnda
"вaşьn qojdoj kesip al!
"qanьn qara suudaj tegyp al!
"tegerek eldin вaarьsьn
"Manas sen qorqutup aldьq dep, 550
"Aq padьşa elime
"Typty Manas qatьlba,
"O Manasьm uqtunbu?
"menin elime qatьlsaq,
"Batam urar Manastь. 555
"Dyjym alptan qorqpojmun,
"вajaqьdaj çortpojmun,
"Qajьptьn qьzь Qarabork
"qarmap aldьm talaadan,
"Şooruqtun qьzь Aqьlaj 560
"oj ojlop aldьm kergonden,
"qьz alqandaj вolвodum,
"qьzdьn qojnun kerвedym,
"Qan ata Çaqьp Qan
"Arqьmaq atьn tizdegin! 565

"attanьp qьzdь izdegen!
"men çaqьrь qatьn alajьn!
"qьzdьn qojnun kөөmүn kөrөjyn!
"Attanьp cьqtь Çaqьp baj,
qьzdь tappaj çyrөt dejt
qьdьrьp kele çatat dejt,
baqьrьp ynyn majtarqan,
kөp qojdu çөө qajtarqan
qojcu tazqa tuş boldu.
Qojcu adam taz caqьrat:
"O Çaqьp Baj toqtoj tur!
"sen qara kiş bөrkyn qar qьlьp
"qajran çanьn qor qьlьp
"qarangьda qantip çyrөsyn?
"sen tyktyy bөrkyn suu qьlьp
"tyndө qantip çyrөsyn?
"Baatьr Manas uulun bar
"Bu Manastьn barьnda
"attan çөө boldunbu?
"attь izdep çyrdynby?
"Bu Manastьn barьnda
"tondon kemcil boldunbu?
"tondu izdep çyrdynby?
"Baatьr Manas barьnda
"aştan acqa boldunbu?
"aştь izdep keldinbi?"
""Çөө basqan alasьn

""meni qajdan kɵrgɵn ɜalasɨŋ"".
"Çaqɨp Ɜaj seni murun kɵrɜɵdym,
"qoj qajtardɨm ɜuraqtan,
"daŋqɨndɨ uqtum ɨraaqtan,
"kelɜetiŋen taanɨdɨm,
"sumɜatɨŋan taanɨdɨm".
""Baatɨr Manas ɜarɨnda
""attan çoɵ ɜolɜodum,
""attɨ izdep kelɜedim,
""aştan acqa ɜolɜodum,
""aştɨ izdep kelɜedim,
""tondon kemcil ɜolɜodum,
""Tondu izdep kelɜedim.
""Baatɨr Manas ɜu ɜalam
""aq saqaldan at aldɨ,
""Aq padɨşa aldɨna
""Manas ɜarɨp ɜata aldɨ;
""ɜatasɨnan tojdum dejt,
""kɵp çortqonum qojdum dejt,
""çɨrqaqandɨ calqɨca!
""kyjɵɵlɵp sulɯu qatɨn alqɨca!
""ar çɨrqaldɨ kɵrgyçɵ!
""aq qula attɨ tizdetti
"" maa qɨzdɨ izdetti.
""Icerime tuz izdep
""Manastɨn alarɨna qɨz izdep,
""qara kiş ɜerkym qar qɨldɨm
""tylky ɜerkym suu qɨldɨm

""qьz tabalbaj bu çerde
""qajran çanьm zar qьldьm"".
Qojcu bu sozyn eşitip,
Çaqьp Bajqa ajtty dejt:
"O,Çaqьp Baj atake
"çalcьlьqtan alqanьm
"çalqьz menin boz toqtum
"toqtumdu qarmap sojojun!
"saa bьşьrьp berejin!
"oq batandь berip ket!
"qьzdьn çonyn bilemin.
"Temir qandьn qьzь Qanьkej
"Manasqa tentuş qьz ele,
"çeken barьndaj çelpingen
"çez çьqadaj çenilgen
"altьndan sojko taquucu,
"qajnatasь Çaqьp Qanqa çaquucu,
"çaqşь kelin boluucu,
"qajnene Baqdoolet bajbice
"kymyşten ijmekx taquucu
"bajbicege çaquucu,
"çaqşь kelin boluucu.
"Oşo kiş qurcaqan belinde
"Oşo Temir Qandьn elinde
"Temir qandьn tilin syjlop turuucu,
"oşo aqqan suunu syzyycy,
"Temir qandьn bere turqan terolyk,
"berbegende buzuucu,

"Kok ala saqal Mendi Baj,
"Buzuqqa tuuqan qul ele.
"Temir qan menen Çaqbp qan
"qudalaşbp turqanda,
"Manas qojnuna kelgende
"Mendi Baj buzar baarbndb,
"senin bastbrqan çolun qoo qblar,
"Manas menen Temir Qan
"Oz atasb Çaqbp Qan
"Qajnatasb Temir Qan
"ycөө eni çөө qalar;
"oşo çerge azbr bol!"
Ön batasbn berdi dejt,
Temir Qanqa bardb dejt,
Kok ala saqal Mendi Baj
korө qojdu Çaqbptb
atqa minip çeldi dejt,
Çaqbptbn çanbna keldi dejt,
çelip keldi çanbna,
Çaqbp qanqa ajttb dejt:
"sen Ajqaş atbn atbtbp
ajaqbn altbn menen catbtbp
"tөgөrөk çurtun aralap
"qajdan kelgen sen calsbn?
"qajda barqan sen calsbn?
"aldbnqb erdin kezeret
"qbzbl oqun bozorot

"sen çaçьn çөө alьp /sen çasьnda çөө qalь
"çavьqьp çyrgөn calsьnьv?
"qьştа malьn çut alьp
"çutap çyrgөn calsьnьv?
"ajdaqan malьn çut alьp
"selvik surap keldinvi?"
""Men çajьnda çөө qalьp
""çavьqqanьm typty çoq,
""qьştа malьm çut alьp
""çutap kelip çyrvojmyn,
""ajdaqan malьm çut alьp
""selvik surap çyrvojmyn.
""Menin vaatьr Manas valam var
""Qajьptьn qьzь Qara Vөrk
""qarmap alqan talaadan,
""Çooruqtun qьzь Naqьlaj
""olçolop aldь qorqondon
""qьz alqandaj volqon çoq,
""qьz koonyno tolqon çoq,
""Ajqaş atьm tizdedim,
""Manasqa vir suluu qьz izdedim,
""Caldьr-culdur syjlөgөn
""tilin adam vilvegen
""Qьtajdьn çurtun qьdьrdьm,
""andan vir qьz tappadьm,
""ketmenin talqa saptaqan
""ker eşegin arqьmaq attaj maqtaqan

""saqьra nanь qojnunda
""ajrь,ketmen mojnunda
""Sarttьn çurtun qьdьrdьm,
""Baatьr Manas uuluma
""andan suluu tappadьm
""çalpaq too cьqьp çajlaqan
""cocqosun kesip alьp
""qançьqaqa bajlanqan
""tegerek qalpaq,coqtuu bork
""Qalmaqtьn çurtun qьdьrdьm,
""Baatьr Manas uuluma
""andan suluu tappadьm.
""Qalcanьn çurtun qьdьrdьm,
""andan suluu tappadьm,
""Qьzьl baş çurtun qьdьrdьm,
""andan suluu tappadьm,
""suu başьnda yjy bar
"" yjy sajьn biji bar
""Qьrqьzdьn çurtun qьdьrdьm,
""andan suluu tappadьm,
""Indьnьn çurtun qьdьrdьm,
""andan suluu tappadьm,
""Tijiktin çurtun qьdьrdьm,
""andan suluu tappadьm,
""alptьn çurtun qьdьrdьm,
""andan suluu tappadьm.
""Qazaqtьn çurtun qьdьrdьm,
""andan suluu tappadьm,

""Alda qudaj çarьnda,
""Aq padьşa barьnda,
""aq saqaldan atalqan,
""padьşadan bata alqan,
""Aq qula at toq'bolqon,
""Aq padьşadan bata alqan,
""Manasqa kep ajtar kişi çoq bolqon.
""Temir Qan degen qanь bar,
""aşqa salqan tuzu bar,
""Qanьkej degen qьzь bar,
""kyrөөkө kise çandaş dejt,
""ol Qanьkej degen qьz
""Bu Manasqa teңdeş dejt,
""Qanьkejge çuucu tyşө keldim"".
Kok ala saqal Mendi Baj,
mingen atь burandь,
Temir qandьn yjyno
çelip kelip tyşty dejt,
Temir qanqa ajttь dejt:
"Terbelbegen Temir Qan,
al elinin qaşьnda
"boz dөbөnyn qaşьnda
"aq saqalduu Çaqьp qan
ajdap kelgen malь çoq
artьnьp kelgen bulu çoq
"çumuşap kelgen qulu çoq
"atqa minip çeldim dejt,

"Qanьkejge çuucu tyʒe keldim dejt.
"Mьndaj qorduq bolorbu?
"mьndaj zorduq bolorbu?
"dajranьn baʒьn buraqьn
"quru kelgen qudanь
"quldarьna urdurqun!"
Anda Temir Qan ajttь dejt:
"Kok ala saqal Mendi Baj
"buzuqa tuuqan qul elen
"buzuquna konbejmyn.
"On çaqtaqь çorolor
"sol eʒikte corolor
"Cьn Çaqьp Qan al bolso,
"baatьr Manas uulu bar,
"baʒьna kijgen borky bar,
"togorokto kop alptьn
"qьlamьn dese erki bar,
"Baatьr Manas uulu bar,
"on çaqtaqь çorolor
"sol çaqtaqь corolor,
"attan ketoryp alьnar!
"ajaqьn çerge tijgizbej
"attan ketoryp alьnar!
"qalьq toʒok salьnar!
"baqlan qojdon aʒ bьʒьrьp
"narьn tartьp berinet!
"bajtal beenin bal qьmьz
"bal cajqatьp alьnar!

"cьңьrduu kese cьnь ajaq
"cьrmaltьp ajaq sununar!
"suusunun çaqgь qandьrьp
"qalьn toŋok salьnar!
"çaвuunu çьluu çaвьnar!
"tьnc uqtatьp qojunar!
"tan aqarьp atqanda
"ovodon çьldьz вatqanda
"kyndyn murdu tijgende
"ojqotup alьp surajьn!
"al atьna mingizip
"alьp dөвө cьqajьn!
"çaqgь çatьq kep ajtsa
" çaqgь çoop вerejin!
"çaman qatuu kep ajtsa
"çaman çoop вerejin!"
Ajtqanьndaj qьldь dejt,
erten menen turdu dejt,
cьlapeьndь qojdu dejt,
çyzy qolun çuudu dejt,
suusunun çaqgь qandьrьp
een çerge вardь dejt,
Çaqьp Qandan Temir Qan
вarьp kepti suradь dejt:
"Ala toodoj Çaqьp Qan
"azqansьp qantip çyrөsyn
"Kөk ala saqal Mendi Baj
"вuzuqqa tuuqan kişi ele

"sazqa çelip kirвe dep
"menin turqan toroIyk
"вerвegende вuzuucu
"вuzuq-вuzuq kep ajttь
"вuzuquna kirвedim
"kelip senden keneş suradьm".
Anda ajttь Çaqьp Qan:
"Menin kelgen çolum surasan,
"menin kevim eşitsen,
"başь qara вutu ajrь
"adam zaat вu çurttan
"anьn вaarьn qьdьrdьm,
"вaatьr Manas uuluma
"typty suluu tappadьm,
"çasaqandьn çaraj-oq dejt
"altьn ijmek taqqьdaj
"qajnatasь men Çaqьp
"maa qьlьçь çaqqьdaj,
"maa çaqşь kelin вolqudaj
"Qanьkej qьzьn вar oq dejt;
"elcilikke olym çoq
"çuuculuqqa qorduq çoq,
"Qanьkejge keldim men,
"çuucu tyşe keldim men,
"tatatasьnьь tuzumdu,
"вeresinвi вu Manasqa qьzьndь?"
Temir Qan turup munu ajtat:

"Aq Çaqьp Qan taarьnba!
"senin balan bu Manas
"qudasь menen quuşa beret debejbi?
"dosu menen doolaşa beret debejbi?
"qarьndaş menen qarmaşa beret debejbi?
""senin balan bu Manas
"kep çortuucu debejbi!
"aq qulanьn qujrukun buujt dejt,
"tegerekke çьlqь qojboj quujt dejt,
"alptar menen alьşьp
"baatьrlar menen sajьşьp
"kokyrek menen erinece kelgen aq qula
"keldelen oqqo çaqtьrьp
"çaqasь altьn aq kybe
"çaqalaşьp çoqo çьrttьrьp
"bir kyny alptan elyp qalbajbь?
"menin çalqьz qьzьm Qanьkej
"bir tyndykten kyn kergen,
"bir tytykten suu icken,
"çorqodon taldap boz ingen,
"araqtan taldap bal icken,
"çelbegej çelge cьqpaqan,
"çel salqьnьn korbogon,
"tyndo eşikke cьqpaqan,
"tynegen aştь icpegen,
"çalqьz qьzьm Qanьkej
"qara kijip qalbajbь?

"çortuulcusun qojdursaŋ!
"Anaŋ qьzьm beremin,
"Atьŋqanьn qojdursaŋ!
"cavьŋqanьn qojdursaŋ!
"sajьŋqanьn qojdursaŋ!
"anaŋ qьzьm beremin.
"Atьŋqanьn qojboso,
"cavьŋqanьn qojboso,
"sajьŋqanьn qojboso,
"typty qьzьm berьejmin".
Alacьqtaj Çaqьp Qan,
"Ala toodoj Çaqьp Qan
Çaqьp qan yrpojdy dejt,
acuusu çaman keldi dejt:
"Temir Qan, e Temir Qan,
"menin qavaqtaqь qaqŋьqan boqum kemirgen,
"men Manasqa barbasam!
"barьp qabar ajtpasam!
"Sasqa çele Temir Qan
"Manas qьzьldan çelek aluucu,
"qьr çaqьna cьquucu,
"Qьjqьrьp Manas cьquucu,
"Surasa berbes Qanьkej,
"ac bilekten aluucu,
"at kətyno saluucu,
"oljo çeserin qьluucu,
"anda alьŋ nege çetet?

qujmaluu çygen qaŋqasьnda
"aq padьŋa elinen вələk вaŋqasьn
"taldan tьttь çarqanda
"aq padьŋa вat alamьn dep вarqanda,
"ajdaj qaŋьn kerdi de
"orustan вələk вu çurttu
"aq padьŋa maa вerdi de
"çaltьp çultup çajda вar,
"qьzьndь maa вerвes çerin qajda вar?"
Anda Temir Qan ajttь:
"Ojnop ajtam Çaqьp Baj
"talqaqtap ajtam Çaqьp Baj
"aj qaranqь tyn ele
"qatьn menen вalaqa
"aralaŋьp вilgen kyn ele,
"Qatьnqa keneŋ salajьn!
"вalama keneŋ salajьn!
"aqama keneŋ salajьn!
"anan qajtьp kelejin!
"tura turqun Çaqьp Qan!
"вajaqь kok ala saqal Mendi Baj
"вuzuqqa tuuqan qul ele.
"Padьŋaqa вere turqan
"at вaŋьndaj altьnьn
"qoj вaŋьndaj kymyŋyn
"qoj!dej turqan вuzuqu

"oşol meni buzbasa!
"keŋeşip kelejin!
"Tura turŋun Çaqьp Qan!"
Qajtьp butqa saldь dejt,
başь tuulu bijlerin
qazьsь salьq qandarьn
at captьrьp aldь dejt,
oz yjyno çyrdy dejt:
"Kecee kelgen Ala toodoj Çaqьp Baj,
"sazqa çele kergin dejt,
"çalŋьz uulum Manasqa
"Qanьkej qьzьn bergin dejt
"qantebiz çaqşьlar?"
Kok ala saqal Mendibaj
buzuqqa tuuŋan qul eken,
bulŋunup qobo qaldь dejt:
"Ajdap kelgen malь çoq,
"artьna kelgen bulu çoq
"çalŋьz attuu Çaqьpqa
"aqa qьzьm bergem dep
"çanьn cьŋьp bagabь?
"Dajranьn başьn buranьn,
"qatarlap qalьn qoryon uranьn,
"ozym saq bolomun!
"arqьmaq oozun çajanьn,
"çalŋьz Manastь sajanьn,

a'tьn uloo qьlamьn,
"Qorqpo!qorqpo!Temir Qan!"
Mendi Baj bu soz ajtqanda
qazьsь salьq qandarь
başь tuuluu bijleri
Mendi Baj ajttь dejt:
"Temir Qandьn bergenine tojbodun,
"buzuqundu qojbodun,
"Kok ala saqal sen turqaj,
"qazьsь salьq qan men turqaj,
"Başь tuuluu men turqaj,
"aq padьşa elinen
"andan belek bu eline
"Manas samandaj qьlьp sapьrьp
"qamьştaj qьlьp çapьrьp
"qarqьraluu bu qьzьn
"qarmap olço qьluucu,
"qasabaluu kelinin
"qarmap olço qьluucu,
"bedoosyngon çigitim
"baatьrsьqan çigitim
"barьn qьrьp ijyycy.
"Çaqьp Qandь caqьrьp alьnar!
"ajaqьn çerge tijgizbej
" taq keteryp alьnar!
"qan taqtaqa cьqarьp
"qalьn teşek salьnar!

"Barcaŋ menen balqɨnɨ
"aldɨna teŋep qojunar!
"Bulunu menen butanɨ
"Butuna culqoo qɨlɨnar!
"Barca menen balqɨnɨ
"atɨna terdik buzunar!
"araqɨqa bal qoŋup
"altɨndan qɨlqan ajaqqa
"a qujup sununar!
"dastorqondu qojunar!
"cɨlapcɨndɨ qojunar!
"eryk menen mejisti
"aldɨna barɨp tartɨnar!
"altɨnduu tondon toquzdu
"a barɨp қавкнах çɨjɨnar!
"Temir Qandɨn qɨzɨnɨ
"Çaqɨp Baj quda boldu dep
"Tegerek çurtu daŋdasɨn
"oj cunqurun toltur dep
"çɨlqɨnɨ ajdap kelgin dep
"qɨrq cunqurun toltur dep
"qojdu ajdap kelgin dep
"çyz cunqurun toltur dep
"tert cunqurun toltur dep
"aŋɨra maldɨ salbaspɨ?
"tapsa ajdap kelbejbi?
"tappasa oŋondon arɨ ketpejbi?"
Ajtqanɨndaj qɨldɨ dejt,

aşьra maldь saldь dejt,
aa çarьşa bolobu.
Çaqьp Baj qajtьp bardь Manasqa,
çetip Manasqa ajttь dejt:
"Çortqonundu qojqun! dejt
"çortqonundu qojboson
"qьzьmdь berbejmin!dejt
"qьrq corono qabar sal!
"ajqьrqanь çolborstoj
"Alman Betke qabar sal!
"aldьndaqьnь qacьrqan qabьlandaj
"Ajuu Bajqa qabar sal!
"Boz adьr bolponduu toonun senirdej
"ystynky qudaj tenirdej
"Manas mьnda turasьn
"aq padьşa uluqqa
"ezyn barьp qatarsьn,
"ajtqanьn menen bolorsun".
Manas corolorun caqьrdь:
"Alman Bet ajda çyz çьlqь!
"Açь Baj ajda çyz çьlqь!
"ten eskenym qьrq coro
"qьrqь birdej bir toro
"qьrqьn qьrq çyz çьlqь ajdanar!
"oj cunquru tolbojbu?
"qьrq cunquru tolbojbu?
çyz çunquru tolbojbu?

"tөrt cuŋquru tolвojвu?"
Baarьna qaвar saldь,
Çaqьp Bajdьn yjynө
Manas вaştap keldь dejt,
kelip yjgө tyşty dejt:
"Qandaj çol menen вarabьz?
"вirөө çaman kep ajtьp
"вirөө çaqşь kep ajtьp
"çaqşьlaşsa çaqşьlaşьp alarвьz,
"çamandaşsa çamandaşьp alarвьz,
"dyrmөttyy mьltьq tytөtyp
"anь aşьna alalь!
"sьrduu çelek syyөlyp
"qaraqaj najza qolqo alalь
""qatuu вolup вaralь!
"çalaŋ qьlвc вajlajlь
"çalmanьşьp вaralь!
"çaqşьsь çandan tyŋylsyn!
"çamanь maldan tyŋylsyn!"
Ajtqanьndaj qьldь dejt,
Qьrqьz çьlqь ajdadь
qarьвaqan qara atan
arьвaqan aq atan
azьq coro arttь dejt:
"Siler çyrө turuŋar!
"men aq qulanь çygyrtyp
"Aq Qanqa вarьp kelejin!

"Andan çoop alajьn!
"altьndan quraq qurajьn
"Aq padьşa uluqtan
"barьp keŋeş surajьn!"
Aq qulanь arьm arьm çygyrtyp
dombultup başь menen tyjyltyp
Aq padьşa uluqqa
Manas emi bardь dejt
Aq padьşaqa ajttь dejt:
"Taldan tьttь çaramьn,
"Qandьn qьzь Qanьkej
"emi alqanь baramьn,
"Qandaj bolot padьşam?"
""Barakelde ezyŋe,
""maşur boldum sezyŋe,
""ьraazь boldum ezyŋe,
""bejil boldum sezyŋe,
""oŋ çaqtaqь corolor
""sol çaqtaqь corolor
""aq qurçundu acьŋar!
""altьn ajьldь alьp cьq!
""aqcanь qoşo alьp cьq!
""Manas qajnьna barqanda
"çeŋeleri kelgende
""baldьzdarь barqanda
""altьn, kymyş aqcanь
""aa bersin er Manas"".
Ajtqanьndaj qьldь dejt,

оң eşikte tərt coro
altьn ajьldь alьp cьqtь,
sol eşikte tərt sanat
Altьn, kymyş aqcanь
artьp berdi Manasqa.
Oşo Manastьn qьrq coro
orto çolqo kelgende
Aq qula menen bu Manas
aa çete keldi dejt.
Anda ajttь qьrq coro:
"Qajdan keldiң sen Manas?
qьlqandaj qьzьl najza qьlajtьp
Qьtajdь çoolap keldiңbi?
"kyjөө sendej bolorbu?
"qaraqajdaj mьltьq asьnьp
"Qalmaqtь çoolap keldiңbi?
"kyjөө sendej bolorbu?
"saadaqьn sala qurcanьp
"Sarttь çoolap keldiңbi?
"kyjөө sendej bolobu?"
""Toobo teniri-qudajqa,
""Aq padьşa kөrө aldь,
""çaqşь kordy Manastь,
""altьn, kymyş aqcanь,
""artьp berdi Manasqa,
""ajtqanьmdь qьlqьn dejt
""ajьlqa çetip barqanda
""çeңelerиң çetkende

""Baldьstarь Barqanda
""aldьnda acqa Bersin dejt,
""Baldьzdarь Barqanda
""çeŋeleri çetkende
""altьn, kymyş aqcadan
""Baldьzьna Bersin dep
""çeñesine Bersin dep"".

Kək saqaldսu Mendi Baj
Bu Manastь kergendo
Temirqanqa çygyryp
Buzuq qьlьp keldi dejt,
Temir Qanqa ajttь dejt:
"Attanlattan Temir qan!
"aq asaba tuu keldi,
"çelpildegen tuu keldi!
"çer majьşqan qol keldi,
"ьldam attan Temir qan!
"ogyny ajtsam bolbodun,
"dajramьn başьn buramьn, dep
"qalьq qorqon uramьn, dep
"qatarlap bekitip qojonun, dep
"ajtqan tilimdi albadьq
"darbazanьn oozuna
"tarsьldaqan kop mьltьq.
"Temir Qanьm tez attan!
"Manas menen qьrq coro
"eki bolyp alalь!
"ala çoonu qьlalь!"
Temir Qan ajttь dejt:
"Buzuqqa men kirbejmin
"barьp kero qojunar!"
Temir qandьn qoldoşu
birge çyrer çoldoşu
ccap barьp korso dejt,
qьrq corosu keldi dejt,

qьrq çyz çьlqь ajdap keldi:
"Bul emne çьlqьlar?"
""Çaqьptьn elge salqan alьmь
""Qanьkejge qьrq coronun
""ajdap kelgen qalьnь"".
"Çьlqьnь ajdap alьnar!
"tort cunqurqa salьnar!
"tort cunqur tolso
"вytty senin qalьnьn
"tort cunqur tolвoso
"senin qalьnьn вytposo
"daqь ajdap keliner!"
Manas çalqьz talaaqa tyşty,
Kek ala saqal Mendibaj
Manastьn qьrq corosun
aq saraj yjge kijirdi,
eşigin вekitip qojdu
Manas qandь talaada,
çalqьz qaldь talaada.
qьrq coro yjge kijirgin
araqtan tandap вal icip
anqaвajt da, suusaвajt,
вu Manastьn çanьnda
qara вaştuu adam çoq,
tort вuttuu it çoq,
saratan tampьs, kyn ьsьq.
Manas suusap elyp вarat dejt:

"Atadan çalqьz tuuвasqa toвo,
"atьndь Manas qojвosqo toвo,
"aldьmda aqam вar вolso
"arstan Manas qanttь dep,
"kele edi çanьma
arqamda ini вar вolso
"çalqьz Manas qaldь dep
"keler edi tolqonup".
Manas qaraqьqa вal qoŋqon
kokyrөgyndөgy suusunun
ezy qujup icerge,
namьs qьlьp olturat,
Qьjьndan qьjьn Manas.
Altьmьŋ altь mal dosu
mal dosunun icinde
Qara Toqo çan dosu
eŋikke cьqьp qarasa,
Bu Manastьn çanьnda
qara вaŋtuu kiŋi çoq,
tөrt вuttuu it tegi çoq.
Manas qara вaŋsьr çan
tartьp qojo вerdi dejt.
qьrq coro atqa mindi dejt,
icpej qalqan qьrq coro
tatpaj qalqan qьrq coro
qorqup emi ajttь dejt:
"Bu Manastьn çanьnda
"qara вaŋtuu kiŋi çoq,

"tərt buttuu it da çoq,
"tərə Manas qьrvajvь?
"bizdi qьrьp ijvejvi?
"ьldam attan qьrq coro!
"Biz Manasqa baralь!
"barьp çoop ajtalь!"
Birinin atьn
biri mine captь dejt,
birinin tomun
biri kije captь dejt.
"Aŋ icpedik, taŋ ictik,
"Qan eŋigi qaalqa
qara moo menen aŋ iŋtik,
"bek eŋigi bekitip
"bekityy menen aŋ ictik,
"alax toodoj Manas qan
"aŋьrar beken çasqanda
"aqьn suudaj Manas Qan
"kecirer beken çasqanda,
"kesyycy bolsoŋ baŋ mьna!
"toŋyycy bolsoŋ qan mьna!"
"Manas kylyp ijdi dejt:
Qьrq coro seni qьrvajьn!
"qьrvojunda kervejyn!
"aqьrь saa qьlarmьn!
"çoo çerinen ittejin!
"saa eceŋyp qantejin?"

Altьmьş tanap aq catьr
astьnda çasьp tikti dejt.
Manas çalqьz olturdu.
Kyndyz qorqup kelalbaj
baldьzdar menen çeneler
kyygym kirip ketkende
barca, maqmal qoşup çamьnьp,
bermetke şurunu qoşup taqьnьp,
upaqa endikti qoşup çaqьnьp,
aqьtьn basьp şoodurap
Manastьn qaşьna keldi qьz.
Suqsurdaj mojnun sunaltьp,
suudaj betin qьzartьp,
basьp keldi qaşьna
bir çanaşa olturdu.
"Kece kele çatqanda
"Aq padьşa uluqqa
"aa özym barqanda
"altьn, kymyş aqcanь
"artьp berdi padьşam,
"mis tabaqqa salьnar!
"aqca aldьna salьnar!"
Ajtqanьndaj qьldь dejt,
Açьbaj aqca tokty dejt.
Eki ьnaq çenesi
tyndo kelgen dedi dejt
Qanьkejdin qojnuna
çatqьzalьq dedi dejt.

Tyn çamьnьp вardь, dejt
Qanьkejdin yjyno kelgende
at вajlaвas aqьrqa
attь вajlap qojdu, dejt,
qamcьsьn ilip otty dejt,
quş qondurвas tuurqa
quş qondurup otty dejt,
ot çaqajlaj qazь
şьpьrьp alьp çedi dejt.
Ajaqьnda sarь вal
tatьp ottyp ketti dejt,
вajtal вeenin вal qьmьz
suusalьp alьp otty dejt,
otuz tyjno on topcu
şьldьratpaj cecti dejt,
çarьmcьqqa teşşkko
çanaşa çatьp aldь dejt,
çalpajьp çatqan çaman çer
Manas вek вatьrьp qojdu dejt.
Temir qan qьzь Qanьkej
ujqusunan ojqonot,
kezyn acьp qoptu dejt,
ala saptuu aş pьcaq
anь qoluna aldь dejt:
"Atakem Temir Qandьn
"at вajlaвas aqьrqa
"at вajlaqan kim elen?
qamcь ilвes qaalqa
qamcь ilgen kim elen?

"quş qondurbas tuurqa
"quş qondurqan kim elen?
"ajaqbında sarb bal
"tatbp etken kim elen?
"bajtal beenin bal qbmbz
"sunsap çutqan kim elen?"
""Cijip qojqon qat emes,
""bolok kişi çat emes,
""toburcaq menen at ajdap
""san çblqb bee ajdap
""oj cunqurun tolturqan
""uşu Manas ozymyn"".
"sen qaj Manasbn bilejin!
"Atakem Temir Qandbn
"bu dyjnosy çar ele,
"çblqbssbnda çyryycy
"ol çblqbssbn baquucu
"Manas attuu qulu bar,
"qoj qajtarbp çyryycy
"qojcu qulun atb bar
"daqb Manas boluucu,
"too qajtarqan qulu bar
"atb Manas boluucu.
"Qaj Manasbn bilejin?
"qopcu Manas qojnumdan
"qolundu tartqbn nojnumdan!
"atakem Temir Qandbn
"abalaq saptuu aq tinte

"ac çyrekke sajbasam!"
Abalaq saptuu aq tinte
qьndan suurup aldь dejt,
Anda Manas ajttь dejt:
Qanьkej adam qantesiq?
"qan balasь erkesiq,
"erkelikti ajtasьq!
"bek balasь erkesiq,
erkelikti ajtasьq,
"Qanьkej adam qantesiq?"
Abalaq saptuu pьcaqьn
qьnьnan suurup aldь,
Qanьkej şiltep ijdi dejt,
alaca baltьr aq bilek
ajrьp berip ketti dejt.
Etegin burup qarmadь,
çenin tyryp qarmadь,
andan Manas ajqьrdь:
"Arsьz çajdaq bolsoncu!
"qatьnsьz bojdoq bolsoncu!
"altь san çьlqь quubasam
"syjrep beri albasam!
"qara bet saa qьlbasam!
"qolына tajaq berbesem!
"qoj kotyno salbasam!
"bee kotyno salbasam!
"qara bet saa qьlbasam!

"ajqьrqanь çolьorstoj,
"Attan!attan! Alman Bet!
"Çoelonyş Sarь keredej
"kok çalduu вorydoj
"Kyldyr uulu Calьajьn
"attan!attan!ьldan вas!
"çaqşь suluu taptьm dep
"ala tooqo çortolu!
"altь san çьlqь quuqanь!
syjrop arь вereli!
ssyjrop вeri alalь!
"qoluna tajaq вereli!
"qoj ketyno salalь!
"kop ьjlatьp qojolu!
"antip ecym alajьn!
"arsьz çajdaq вolsoncu!
qatьnsьz вojdoq вolsoncu!
"qucpaj quurap qalsamcь!
"albaj arьp tyşsomcy,
"qoşqulaq oty вar вeken?
"Qan Temir darь вar вeken?
"icine ezip вeriner!
"tьşьna ezip syrtyner!
"araqьqa bal qoşup,
"anь icemin,вeriner!
"qara вet saa qьlьasam,
"çьjьrma corom atqa min!

"Çaqьp bajdьn çьlqьsьn
"мьnda alьp kelinet!
"çьjьrma corom attanьp
"Temir Qandьn çьlqьsьn
"мьnda alьp kelinet!
"Qьzьn dolu saqtaqan
"eldin suluu degeni
"el çengisiz dolu eken,
"qalq suluu degeni
"qalq çengisiz dolu eken.)
"Toqtoj turqun Manas qan".
Qajnenesi caqьrat:
"Eki tulpar balasь
"bir aqьrqa bajlap qojupsun,
"çemin birge salьp qojupsun,
"aqьrьp ajdap capcьp
"Biroo majьp bolbosun?
"eki şumqar balasьn
"bir toşokko qojupsun,
"çem talaşьp qalbasьn?
"Biroo majьp bolbosun?
"Qan balasь Qanьkej
Ž Qanьkej adam qantesin,
"bek balasь erkesin,
"erkelikti ajtasьn".
Qanьkej qьz ajtat dejt:
"Qanqьldaqan it qaq baş!
"qanqьldabaj şyk çat!

I375 I380 I385 I390 I395

"men adamdь kozgo ilejin
"qaj Manastь bilejin!
"Sen Temir qan bolqolu
"Dooletyno tojupsun,
"çьlqь baqqan qulundun
"atьn Manas qojupsun,
"ar dyjnogo tojupsun,
"toony baqqan qulundun
"atьn Manas qojupsun,
"Qara doon uulu qart Manas,
"ol Manastь bilbejmin".
Cьrdьbajdьn Өьn Manas
Çaqьptьn uulu çaj Manas
onun icinde çoo sajqan,
orcun çurtqa baj bolqon,
altьndan quraq quraqan,
Aq padьşa degendien
anian barьp kenej suraqan,
qaraqaj najza cajьrdь,
Manastьn kebin qatьn qajьrdь.
Qьrq coro tyn icinde attandь,
çьjьrma coro Temir Qandьn
çьlqьsьn alьp keldi,
çьjьrma coro Çaqьp Qandьn
çьlqьsьn alьp keldi,
eki çaqь dajra kol
eki çolu bar eken,

çьlqьnь kijrip saldь dejt,
çatьp uqtap qaldь dejt,
tanqa maal ojqonjon son
altьnьŋ tanap aq catьr
at buuna cьdabaj,
asmanqa cьjьp barat dejt.
Baatьr Manas qantebiz?
altьnьŋ tanap aq catьr
at buuna cьdabaj
asmanqa cьqqan aq catьr".
""Aq taŋ menen bastьrьp qoj!
""ekoodon ekoo bolunar corom!
""ekoo barar bir bee sojunar corom!
""majdь tuurap tojunar corom!
""aŋtan bir keneŋ tutulbajt,
""toqton bir keneŋ qurulbajt,
""çoqoru çaqta qara tuu
""Temir Qan tuusu turbajbь?
""tomon çaqta qьzьl tuu
""Çaqьp qan tuusu turbajbь?
""Kyndyn murdu tijgende
""noolandan qьlqan aq kojnok
""çelbirete çamьnьp
""basьp dongo cьqajьn!
""Çaqьp menen Temir Qan

"çalqьz uulqa batalbas,
"Barandьn oqu atalbas,
"qaranьn oqu atalbas,
""Çaqьptьn elin men sajamьn!"" I455
Ala toodoj Alman Bet
aqьl kuu tuuqan Açьbaj,
Elim,Sejit eki uul,
qaranqьdaqь basqan
qarsaqtьn izin çanьlbas, I460
Qaman,Çajpьr eki uul
eda cьqtь attanьp,
Serek menen Sьrqaq
o da cьqtь attanьp.
Qьrq coronun en çamanь Tazbajmat I465
toro suusaqanda
tyjo qalьp caj qajnat,
Açьbajlap tijdi dejt,
Alman Bettep tijdi dejt, I470
Çaqьp Qandьn qolun sajdь,
Temir qandь tijdi dejt,
Barьn sajьp aldь dejt,
Çaqьp uulu Bu Manas
Bir Qanьkej dep çyryp I475
Temir qandьn elinde
Qanьkejdi tartьp alqanь,
Manasqa tartuu qьlqanь,
Qara Alaman,Qoj Tejik
qastь alamьn dep çyrdy. I480

Qanьkej kijmin kijiпdi
kөp coqulup kelgen son
Qanьkej qor bolorun bildi dejt,
çorqodon tandap boz mindi,
bulumdan tandap ton kijdi,
araqtan tandap aş icti,
Açьp qandьn qьzь eken,
Altьnajdaj eçesin
Alman Bet atqa mingizdi.
Qaraңqьda çol tapqan
ajqьr çaaq qara til
Soolotkoж tuuqan Açьbaj
aa bir qьz atqazьp,
Manastьn qьrq corosu
qьrq qьz atqarьp 'aldь.
Temir Qandьn qьzь Qanьkej
qьrq coroqo ajttь dejt:
"Toqto, toqto qьrq coro!
"sen qarada men toro!
"çaqama qolun tijdirbe!
"qьrq coroqo qьrq qьz
"men alьp bararmьn Qanьkej,
"ezym tartuu bolomun,
"ezym el bolup kelemin".
Qьrq qьz menen attanьp,
cьqьp keldi Qanьkej,

Qara kozdyy qart Manas
qapьs çerden kordy dejt,
qьrq coroqo ajttь dejt:
"Qara bet kele çatpajьь?
"qьrqtan qьrq qьz alьptьr,
"alьp kele çatьptьr!
"qapьs çerden cьqьnar!
"olçolop alьp ękeliner!
"Qьrq yj tigip qojuptur!
"qьrq toqokty salьp tur!
"arqьnaq cozun çajalь!
"beridej qьlьp qarmajlь!
"ac bilekten alalь!
"at kotyno salalь!
"olço çesir qьlalь!
"Erkelegen Qanьkej
"emi koony corusun!
"emi koty arqaqa
"çajdaq atqa çoorusun!
"Erkelegen Qanьkej
"emi tyqsyn esine!"
Qodo salьp ketti dejt,
ьldьj salьp ketti dejt,
Qanьkej Manasqa çalьnat:
"Aekycken uesa çynyn kes!
"qara bet kop syjlo tilin kes!

"Saqɨnqan ucsa çynyn kes!
"qara bet kop syjloso tilin kes!"
Bu Manas syjlop tur:
"Saqɨzqan ucup sarajqa tyşty,
"sanaasɨz bejbaq nege,ojqo tyşty?
"Kokyckon ucup kok ojqo tyşty,
"konylcok bejbaq ne ojqo tyşty?"
Emi aldɨnan bardɨ dejt,
qɨrq yjgo tyşty dejt.
Almanbettin tyşkon yjy
kokyregy konoktoj
kot tamɨrɨ bilektej
qara qɨz olturat,
Ɯxɯaaaax
yj qujmulcaq sarala,
Ura boldu Alman Bet.
Alman Bet çaqşɨ qɨz çoqbu?
Tandap alɨp keliner!"
Temir Qandɨn qɨzɨ Qanɨkej
bardɨn Altɨn Ajdɨn qajɨna:
Senin Ajɨp Qan
"menin atam Temir Qan
"ekoosy bir tuuqan
"aq cɨrajɨn salsancɨ!
"qunulqanɨn qojsoncu!
"ycton cacɨn orsoncy!
"qɨzɨl cɨraj nur betin
"Alman Bet korsocy!

"Ol Alman Bet ajqьrsa
"qarap turup it baqpajt
"qacsa çoosu bet baqpajt
"uj qujmulcaq sarala
"uruudan kylyk boldu dejt,
"kok ala saqal Mendi Baj
"Manas qarqь oldy dejt,
"cьnqь bojun cьqarqьn eçem!
"cengel betin korsotkyn eçem!"
""cьnqь bojun cьqarbajmьn!
""cençel betim korgozbojnyn!
""bu qulundu men cansam
""bu qulun meni canat qantejin?"")
"Manastьn ozynon oodo er dejt)
"kecyy calqan Alman Bet,
"kenej ajtqan Alman Bet,
Kop syjlegen Alman Bet
"on çaqьnda çoro çoq,
"Alman Bet bolok syjlor coro çoq".
"Ten atanьn balasь,
""tendisine konomyn,
""kemdigine bolbojmun,
""kecke maal bolqondo
""bee saap bolqondo
""beem aqьta qoj deersin,
""men sen ten atanьn balasь
""tenizdej bojum cajьp alar,
""ol cerine konbojnyn,

""kenвejmyn da вolвojmun,
""çeleden вee saa desen,
""qojoqton qojdu saa desen,
""yjge mejman kelgende
""kep qьmьzdan quj dejsin,
""alьp kelip sun dejsin,
""ol çerine вolвojmun,
""alda eçekem tura tur!
""altьndan ijmek вurajmьn,
""ozym çezdem Manastan
""andan keneş surajmьn"".
"Qojqun вala surasa!
"çaqşьlьqь qarmasa,
"çaqşь ujutup kep ajtar;
"çamandьqь qarmasa,
"çaman qujtu kep ajtar,
"andan koonyn qalвasьn!
"Aj Altьnaj qojвonso !
"çaqşь kevin salsancь!
"çarqьp çajnap tursancь!
suqsurdaj mojnun sunaltьp
"suudaj вetin qьlajtьp
"вala qastaj вarqьldap
"altьn tondoj çarqьldap
"Alman Вetke koryngyn,
"qonoq kelip kirgende
"kep qьmьzdan quj desem,

"çeleden вее saa desem,
"qoʒoqton qojdu saa desem,
"kop qьmьzdь quj desem!"
""menin eçekem Qanьkej
""tobosy acьq kok ursun!
""toʒy tyktyy çer ursun!
""yeton cacьm ergyncy!
""Alman Betti cьnьm menen koryncy!
""ajdaj çarqьp korynomyn,
""kyndoj çarqьp korynomyn,
""talьp qalsьn Alman Bet
""tandanьp qopsun Alman Bet"".

Açьp Qan menen Temir qan,
emi вajlьq talaʒьp
вuldu çьjqan ekendej,
er Manasqa qьz вerem.
Kʒitti вeken Mendibaj.
Temir qanqa keldi dejt,
Temir qanqa ajttь dejt:
"Qudaj alsьn Temir qan
"Qart atasь Çaqьpqa
"qarmap qьzьn вerвej qal!
"Açьp qandьn вergeni
"sanatь sandan otyptyr,
"aqcasь minge çetiptir,

"kecee senin qьzьn Qanьkej
"Manasqa çaman kep ajtьp
"çurtqa buzuq saldь da,
buzuq tyşyp qaldь da,
"atqa kotyn arttь dejt,
"toogo çygyn çyktody dejt,
"syjlogon tilin tarttь dejt,
"qojdoj qorduq taptь da
"olym bersen Temir qan".
kyncylykton tyşcylyk
uzatqan qьzьn kondyryp qojdu,
qajtьp yjyno captь:
"Altьnьş too alьp kel dep
"otuzuna altьn, kymyş
"çyktop kelip alьp kel!
"otuzuna barca menen balqьnь
"çyktop kelip alьp bel!
"Bulunu menen butanь
"Butuna culqoo qьlarqa,
"altьn menen kymyşty
"atqa taqa urarqa,
"anь bolok çyktop kel!
"Bermet menen şurunu
"betine taqьp alarqa
"anь bolok çyktop kel!
"kok ala saqal Mendibaj
"ajtqan sozyn qьlbasan,

"anь çyktop kelвesem,
"korynвogyn kozyme!
"çolovoqun ozyme!"
Jajta вutqa saldь dejt,
alьp yjyno вardь dejt,
ajtqanьndaj qьldь dejt,
kok ala saqal mendiвaj
altьn menen kymyşyn
anь çyktop keldi dejt
qьzьl şuru aq вernet
вetine taqьp alsьn dep,
anь çyktop keldi dejt.
Toqson teoge вul çyktop
alьp kelip çyrdy dejt.
Bu qalmaqtьn вer çaqь
вusurmandьn ar çaqь
Kokcokoz menen Qamankoz
uruu yjy вar eken,
ala kok saqal Mendiвaj
qaвar вegen eken dejt,
araqьqa вal qujup
uu qoşup cajqanar!
Bu Manasqa вereli!
qaвar salqan eken dejt.
Yc Qapqaqtьn ojunda
Uqarcьnьn вojunda
Oj qajьndьn вojunda

aq catьrdь tikti dejt,
ata Manas tyʒty dejt,
вelden kilem saldь dejt,
вelseniʒip olturdu;
tizeden toʒok saldь dejt,
tiziliʒip olturdu,
uu ekenin вilвedi,
uqtap qoвom dep ajttь,
oedo вolвojt вu Manas,
Serek menen вu Sьrqaq
kijin qalqan eken dejt,
coromu caqьrdь er Manas:
"Syjlogony ʒirin soz,
"ajqьr caaq ʒirin soz
"ajqьr çaaq qara til
"Açьвaj tiryy qalsacь,
"Çolonyʒ Sarь kerdidej
"kok çal dовot вorydoj
"Alman Bet qalsacь!
el icinde ermegim
"Elim,Sejit eki uul
"anьn вiri qalsacь!
"qaranqьda qaвьr kyвyr çygyrgon
"qarsaqtьn izin çanьlвas
"Qaman,Çojpur eki uul
"anьn вiri вolsocu
"tyndogy dyвro çygyrgon,

"tylkynyn izin çanьlвas,
" Tursun,Tajlaq,eki uul,
"anьn вiri qalsacь!
"Kyldyr uulu Calьвaj,
"Calьвaj uulu Alвajьm,
"anьn вiri qalsacь!
"kekten çьldьz вatьrdьm
"Suunun kyndys вatьrdьm
"anьn вiri qalsacь!
"qьrq coronun en çamanь Tas Bajmat
"suusaqanda sen tyşo qalьp caj qajnajt,
"qoqtu tolup qalqanь!
"qoj elymy keldiвi?
"çьlqa tolup çatqalь!
"çьlqь elym keldiвi?
"qьrq coronu qudaj вaarьn alьptьr,
"qьrq coronun çamanь
"Serek menen вu Sьrqaq
"elвej tiryy qantip qalьptьr".
Manastьn kekyrekton çanь ketelek
qьrq coroqo ajttь dejt:
"çansaqtar çerin ajtьp ket!
"ketmenin talqa saptaqan
"eşegin ker toru attaj maqtaqan
"atandьn kory Sart uulu
Ç aa kirse qantejt?
"Caldьr-culdur syjlogon
"tilin adam вilвegen,

"Qьtajqa kirsek qantet?
"Çalpaq toru at çajlaqan,
"Cocqonun sanьn qançьqaqa вajlaqan,
"Qalmaqqa kirsek qanatet?
"Oŋqoqoj murun cunqul koz,
"Qalcarqa kirsek qanatet?
"yjrone elek çoo ele,
"Yjrenyşko kirsek qanetet?"
"Anda ajttь er Manas:
"ajtqanьndaj qьlьnar!
"ajtqan sezynen cьqpanar!
"uqtasam tьne çatьrsьn!
"orusqa вarьp вatьrsьn!
"Sarttьn çurtun sapьrdьm,
"typty aqa вarвaqьn!
"Qalcardьn çurtun qaqşattьm,
"typty aqa вarвaqьn!
"Qьtajdьn çurtun qьrqamьn,
"aqa typty вarвaqьn!
"Tejiktin çurtun terвenttim,
"aqa typty вarвaqьn!
"Aq padьşa uluqu
"aa вarьp вaş qojqon,
"tobesyn alвaj cac qojqon,
"cacьn alвaj qojqondur.
"Arь kirse tojqondur,
"çardь вarьp вajьqan,
"çьlanac вarьp kijingen,

I4 I.

"acqa вагьр tojunqan,
"arьq вагьр semirgen,
"ne qьlqanь ep ele,
"aqcasьn вerse kop ele.
"Orustun çurtu вooruker,
"orustan kirip çaj alqьn!
"Aq qanqa вагьр aş ickin!
"kijim cecip вerci,
"orustan çatьp olut al!
"araqьn icip вu cьqsa,
"вulqu icip suu cьqsa.
"Alman Bettep qьjqьrьqьn!
"Açьвajlap qьjqьrqьn!
"Er Manastap qьjqьrqьn!"
Manastьn cьmьndaj çanь ketti dejt,
cьn yjyno ketti dejt,
aq sarajlap qojdu dejt,
kek sarajlap qojdu dejt.
Toquz kyny çattь dejt,
toqsondop вee sojdu dejt,
altь kyny çattь dejt,
altьmьş вee sojdu dejt,
altьnduu tonun toquzdap,
elge çьrtьş вerdi dejt,
qaraqajdan qalьn tавьt captьrdь,
icki çyzyn altьndan,

tьʒqь çyzyn ʒymyʒton,
Manastь tanьtьna saldь dejt,
sarajqa sere qьldь dejt,
aldьna çerden sьz ətkerвoj,
ystynky kyndyn kozyn tijgizвej,
ystynky kyndyn kozyn tijgizвej,
sarajqa serelep qojdu dejt.
qьrq coro atqa mindi dejt,
Çaqьp qanqa keldi dejt,
qьrq coronun çaqʒьsь,
keneʒ ajtqan Alman Bet,
kep syjlegen Alman Bet,
Çaqьp qanqa ajttь dejt;
"Toqson ʒaxa toru çorqonu,
"toqup alqьn Çaqьp Qan!
"altьmьʒ ala çorqonu,
"aldьna alqьn Çaqьp Qan!
"çetimin çeeren çorqonu,
"çana alqьn Çaqьp Qan!
"Ken Talastaj çerinen,
"mьndan elin kockynco,
"çaqqan otun ockenco,
"mьndan elin kockynco,
"Uʒu çьlqь tygenʒenynco,
"qarьnьndь aсьrвa Çaqьp!
"ijinindi tosturвa Çaqьp!
"çamanqa sьrьn ajtpaqьn Çaqьp!

"Çalqьz Manas eldy dep Çaqьp,
"kezyndy cьqart qьlba Çaqьp!
"bek bajla belindi Çaqьp,
"bektikke salqьn keonyndy Çaqьp!
"saadaqьn sala qurcaqьn Çaqьp!
"qьlьcьndь qьja bajlanqьn Çaqьp!
"qaraqajdaŋ qara mьltьqьn asьnьp,
"qatuuluqun qojboqun!
"duşmanqa barьp qatuu bolorsuŋ,
"tuuqanqa çaqşь bolorsuŋ,
"obodon çьldьz batqandan,
"çalqьzьm Manas eldy dep,
"çabьqpaqьn Çaqьp Qan!
"Manastьn bardьqьndaj qatuulan!"
Bajdьn uulu bu Baqaj!
Çaqьp Qanqa ajttь dejt:
"tuuqanьndь toodoj ketergyn Çaqьp!
"duşmanьndь qara qojdoj bektergyn Çaqьp!
"çaqşьlar yjden ç cьqpaj qolosun!
"çamandar saa qantip çolosun!
"Uşu ajtqanьm unutpa Çaqьp!
"Bir tynokten tyn kergen,
"bir tyndykten suu icken,
"Manas menen bir qursaqta çatьşqan,
"birge emcekten emişken,
"Manastьn qarьndaşь Qardьqac,
"qarьp bolup qalbasьn!

Enesi Baqdь Doolot вajвice,
"kekilikteji kedendep,
"Sart maşaqьn terвesin!
"Qan atasь Çaqьp Qan
"toodaq quştaj tonqondop,
"Sart oroqun orвosun!
"Manasьn elgen вolso,
"Alman Bettej вaatьr вar,
"Açь Bajdaj çaqşьn вar,
"Sooruncu, qara Dalьcь,
"Ol coron daqь вar,
"Senin uulun Manastьn
"altьmьş altь mal dosu,
"mal dosunun icinde
"qьjamattьq Qara Toqo çan dosu.
"Aq вorcuq atьn çandacь!
"qьrq coronun вireen tandacь!
Ajqaş atьn tandacь!
"qьrq coronun çaqşьsьn tandacь!
"keckende teendy ajdacь,
"eryden вeendi вajlacь
"qonoq kelip qonqondo,
"qol quuşurup atasьn!
"yjyne teşek alcasьn!
"terden teşek çьjdьrвaj,
"deвeden çьjьn tartqatpaj,
"Manastьn вardьqьndaj qьl!

Manastьn bardьqьndaj door syr!
"it aqьtьp quş salqьn!
"çon ьldьj çol salqьn!
"Qajrattuu çalqьz Manas oldy dep,
"qьjnalьaqьn Çaqьp baj!
"Aramdьqqa çьlьasan!
"Beloktygyn qьlьasan!
"tondon çьlanac qojьosbuz!
"actan acqa qьlьasьz!
"Beloktygyn qьlьaqьn!
"Boloktyk qьlьp sьzdatpa!
"Alman Betti muzdatpa!
"çolongonde çolok dep,
"atasь mьndan bolok dep;
"Açьbaj koonyn salbaqьn!
"Elim,Sejit eki uul
"anьn koonyn salbaqьn!
"Kyldyr uulu Calbajьm
"anьn koonyn salbaqьn!
"barьsьna bolboson,
"ekoobyz alda kenoly!
"bajьrqьdaj bololu!
"Manastьn barlьqьndaj çьrqajlь!
"bu dyjnode bolçoşqon,
"qьjamatta qoldoşqon,
"dosondoqon çanь bir,
"qudandaqan malь bir,

"Bolosuŋbu Çaqьp Baj?"
Manastьn atasь Çaqьp Baj,
Bajdьn uulunᵃajttь dejt:
"Manas qunan tajdaj qurdaşь,
"tel qozudaj tendeşi,
"kecyyny calsa bir caldьn
"aşuunu aşsa bir aştьn,
"ajtuu qaldь Manasqa,
"çьlqьnь quusa bir quudun,
"canь qaldь Manasqa,
"eldi capsa bir captьn,
"danqь qaldь Manasqa,
"Manastьn bir çyrgon qьrq coro,
"qьrqь birdej sap toro,
"qьrqь bir suunun başьnda çajlaqan,
"cuburtup bee bajlaqan,
"Cьnь sьrduu kese ajaq,
"cьrnaltьp araq sundurqan,
"erdeni çuqa sarь ajaq
"enkejtip araq sundurqan.
"aştь suudaj aqьzqan
"ac arьqьn çaqьsqan,
"arstan Manas oldy dep,
"Qarьqanda Çaqьp Qan,
"men qajdan qonuş izdejin?
"ozym çattьm bu çerge,
"ajdaqan malь azajsa,

árqasь çoq barьasam,
"Manastьn malь azajsa,
"icer aŋь tygonco
"kijer tonu tygonsə,
"anan izdep baramьn.
"Manastьn qonuŋunan ajьrьajm,
"bu sezymdən qajrьlьajmьn!"
Baqaj emi ajttь dejt:
"qьrq coro qьrq suunun baŋьnda
"qьrqtan tərəlep ajtat,
"baŋtaqьdaj bolьoqun!
"Baatьr Manas ölgondo,
"ez bojuna ŋaqьp bol!
"qarooldun qalьnь sal!
"qazanat bojqo saqьp bol!
"Baatьr Manas etty dep,
"baŋ alaman kep duŋman
"çьlqьndь tijip alьasьn!
"ezyn çəə qalьaqьn!
"menin saa ajtqanьm uŋudur".
Ŋaqьp emi ajttь dejt:
"Alman Betim uqtunbu?
"yjyŋo barьp çerge çat!
"Manasьm ölsə baŋьm bar,
"altьnduu qurdun çarqьn bar,
"Çaqьp Qan degen danqьm bar,
"qulun, tajьm belgisiz,

Barьn çorqo minner!
"qulum bajьm belgisiz!
"Barьn mьrza çyrynor!
"padьşam Manas olgon son,
"Baş alaman bolbonor!
"eki qajьş bir tizgin
"qarь Baqajqa beriner!
"kop syjlogon keneşti
"Açьbajqa beriner!
"attanьp çolqo bararqa,
"Alman Betke beriner!
"uqtunbu menin kebimdi?"
"Çaqşь ajttьn Çaqьp Qan,
"senin tilin alalь,
"ajtqanьndaj bololu!""
Anda Çaqьp ajttь dejt:
"men danq menen çatajьn!
"altьn berse albaqьn!
"meni menen ten qarьqan kişini
"Baqajdьn koonyn salbaqьn!"
Qьrq coronun çaqşьsь,
kop syjlogon Alman Bet,
Çaqьp Bajqa ajttь dejt:
"Ajtqanьndь qьlajьn,
"Men Baqajdь sьjlajьn,
"Baqajdьn koonyno salbajьn!"
Anda ajttь Çaqьp qan:

"Barakelde erine corom!
"Ьraazь boldum ezyne corom!
"çьrqap qaldьm sozyne corom!
"sen sьjlasan Baqaj degen qarьndь,
"qudaj sьjlar baş bayьndьn baarьndь,
"ar qonuşqa qonuŋar!
"emi çьrqap çatьŋar!"
Çaqьp menen ten bolqon,
Bajdьn uulu bu Baqaj,
emi ajtts Çaqьpqa:
Menin ajtqamьmda bolbodun Çaqьp,
"menin kenešimdi albadьn Çaqьp,
"bir kebime kirbedin Çaqьp,
"buraq atts bajlajsьŋ,
"bir cozundu qarmajsьŋ,
"oşondo kerek bolormun,
"oşo çerde qantejin?
"alaşa bojum teneşip,
"qьrq coro menen kenešip,
"arqьmaq minsem qьjnajmьn!
arstan tuuqan Manastan
"bir arbajьn sьjlajьn!
"toburcaq minsem qьnajьn
"Mamьs Çaqьp typty qьlqan çoq,
aq qulasь çarajt dep,
kecee ele bul Manastь
ala toodoj Çaqьp qan,

qьrq coronun kezyn qarajt dep,
namьs typty Çaqьp bolqon çoq,
ajdan, ajdan aj otty,
Manastьn azabь çaman con otty,
ala toodoj Çaqьp qan,
kyndon, kyndon kyn otty,
kylysten tuuqan Manastьn
kyjyty çaman con otty.
Qan atasь Çaqьp qan,
altьn sandьq ygolse,
Manastьn taap bergen bu malь,
azajьp ketip tygonso
Manastьn atasь Çaqьp qan:
"ar nemeni maqtajm dep,
"çanьmdь qantip saqtajmьn?
maldь qajdan tabam dep,
"qarьp kelgen caqьmda
"attь qajdan tabam dep,
"toodaq quştaj tonqondop,
"sart oroqun orom dep,
"dumanacьlьq syremby dep,
"çerge egin salam dep!.
Toodaq quştaj tonqondop
Çaqьp Qan sart oroqun ordu dejt,
Eneke Baqdoolot bajbice
kekiliktej keldendep
"Sart maşaqьn terdi dejt,

Bir tyndyktən kyn kərgən,
Bir tyndyktən suu icken,
Çibektej cacь çyn bolіu,
quuraj terip kyn bolіu,
Otun alьp, suu suzdu.
"Eneken Baqdoolet bajbice,
"qarьp kelgen caqьnda,
"qantip seni saqtajmьn?
"Qabьlan tuuqan Manasьm
"qajtьlbadь bu çerge,
"Manasьmdьn alqanь
"Qajьp Qan qьzь Qarabork
"alqan ele qonoodon,
"Çooruqtun qьzь Aqьlej
"aldьn yc qorqondon qanoodon.
"Senin ajdap malьn taştaqьn,
"altьnduu çanьn qaştaqьn,
"syrdyryp malьn taştaqьn,
"sunqan çanьn qarştaqьn.
"Temir qandьn qьzь Qanьkej
"Badacьqa barьp dejt".
Bir qajnatьm caj icip,
çartь toqoc nan alьp,
"qarьp ketken Çaqьpaj,
Qartajьp ketken Baqdoolet bajbice,
ycoo Qanьkejdi saqtap çyrdy dejt.
Manastьn mingen atь Aq qula,

kyn sarajdьn tyвyndo,
tyn sarajdьn tyвyndo,
qьlt etip suu çutpadь,
kert etip cepten çeвedi,
qaвьrqasьn qara cьmьn qaqtadь,
вlaalap sarajdьn tyвynon cьqpadь,
Manasьn kerde çatьptьr,
aq qula syrot вolup qatьptьr,
kyn sarajdьn tyвyndo
tyn sarajdьn tyвyndo,
avanь qarap kişenedi dejt,
aq qula arвaj вolup qattь dejt.
Altьn вoo taqtьrqan,
Manastьn aq gumqar,
qarqьldatьp qas aldь,
qurquldatьp quu aldь,
uş tobedej çьjdь dejt,
coqup çendi çeвedi,
kyn sarajdьn вaşьnda,
ovonu qarap cьmьrat.
serek qulaq qьrq emcek,
Manastьn aq tajqanь вar eken,
qumdan qulan tişledi,
adьrdan arqar tişledi,
вurulup вuqu tişledi,
Yc tobedej çьjdь dejt,
coqup çendi çeвedi,
ovonu qarap uludu,

quu ɣьjraq вolup quuradь,
ol ycөөnyn ynymon,
qьвьraqan çandьn вaarьsь,
qandaj munduu it ele,
qandaj munduu quɣ ele,
qandaj munduu at ele,
egeм talaa çiвerdi,
вeriɣteni çuмɣadь:
"Çaqɣьnьn atь ol вolso,
"çaqɣьnьn quɣu ol вolso,
"çaqɣьnьn iti ol вolso,
"eesin tirgizip keliner!
"çaмandьn atь ol вolso,
"çaмandьn quɣu ol вolso,
"çaмandьn iti ol вolso,
"ycөөny ten oltyryp keliner!
"вooruna qojɧon qara taɣ,
"aziret qьzь Altьnaj,
"suluu qatьn вolsun alpqa!
"ystyndo aq sarajdaj kymвөzy,
"altь qanattuu aq ordo yj вolsun!
"ьldaм вarqьn !"dedi dejt.
Ьldaм çetip keldi dejt,
вeriɣteler yn saldь:
"Sen qandaj ittin quɣusun?
"qarqьldatьp qas alьp,
"qurquldatьp quu alьp,

"ус төөдөй қылғысың,
"тұпты çемді çебейсің,
"қуу қанат болып қалғысың,
"қандай іттің құшу елең?
"сен қандай іттің аты елең?
"қылт етіп суынды ішпеген,
"кірт етіп сөптен çөбеген,
"қанығұасың қара сынын қаптаған,
"қандай іттің аты елең?
"сен қандай іттің іші елең?
"құмдан құлан тігтеген,
"адырдан арқар тігтеген,
"бұрылып бұқы тігтеген,
"Ұш дөбөдөй қылғысың,
"тұпты çемін çебейсің;
"қандай іттің аты елең?"
Андан ұмқар айтты дейт:
"Іт дөбегін ендігі,
"мен Манастың құшу елем.
"Бу Манастың барында,
"қарындағы Қарығұас,
"бір тындықтан тын кірді,
"бір тындықтан суу ішті,
çелбегей çелге сыққан çоқ,
çел салқынын көрген çоқ,
"тындө ешікке сыққан çоқ,
"тынөген ағты ікен çоқ.

"Qanьkejdin çɨbektej cacь çyn boldu,
"quuraj terip kyn boldu,
"anь kordym bir kyjdym,
"anьn ycyn qaqɟadьm,"
Aq qula turup ajtat:
"Qabьrqamdь qara cьmьn qaqtadь,
"men ьlaalap sarajdьn tybyn saqtadьm,
"Baqdoolet bajbice,
"kekilikte j kedendep,
"Sart maɟaqьn kop terdi,
"anь kordym bir kyjdym,
"anьn ycyn ьjladьm,
"it debegin eemdi,
"Men Manastьn atь elem".
Aq tajqan turup ajtat dejt:
"Adьrdan arqar tiştedim,
"qumdan qulan tiştedim,
"buru lup buqu tiştedim,
"yç tobodoj yj qьldьm,
"andan çajnap çebedim,
"ovonu qarap uludum,
"enesi Baqdoolet bajbice,
"kekilikte j kedendep,
"Sart maɟaqьn kop terdi,
"anь kordym bir kyjdym,
"anьn ycyn ьjladьm,
"it debegin eemdi,

Asmandaqь serigte,
Manastьn sajьndaqь sejitin,
eni kelip tepsedi,
Aq sarajdaj yj boldu,
Boorundaqь qara taş
aziret qьzь Altьnaj suluu boldu.
Manas qoptu tirilip,
aq qulanь mindi dejt,
aq kүsөny kїjdi dejt,
qьlьcьn qьja bajlandь,
aq şumqarьn qolqo aldь,
Manas it aqьtьp salat,
Manas quş aqьtьp salat,
çon ьldьj çol salat,
aq emcekke qol salat,
ertең menen attanat,
it aqьtьp, quş salat,
dүjnө cьqqan kişiden,
өlgөnүn Manas bilgen çoq.
Өşөndө Manas çyrgөn sөң,
kijgenin qara kiş kordy,
Temir qandьn qьzь Qanьkej,
uqtap çatьp tүş kordy,
qaqьlдaqan qara bet,
qaqşanьp kөp ajtts dejt,
dirildep turup ajtts deji:
"Menin atakөn menen enekөm,

"eki turbaj bir beken?
"Tynde çatьp tyŋ kordym,
"Uŋu tyŋyn opken tyŋ,
"çyrogym baŋь kopken tyŋ,
"aj qaranqь tyn eken,
"aj tebedon tutuptur,
"kyn qaranqь kyn eken,
"kyn tebedon tutuptur,
"nьndan alal tilek ьqьptьr,
"qolomtodon bir terek,
"qoltoj terek cьqьptьr.
"Bir butaqь qajrьlьp,
"ajdьn kezyn alьptьr,
"Bir butaqь qajrьlьp,
"kyndyn kezyn alьptьr,
"kyn ьsьq bolqondo,
"kelekelep çyryptyr,
"Kylyŋ çeny Qanьkej
"kelekelepқq çyryptyr.
"Bir butaqь qajrьlьp,
"asmandьn kezyn alьptьr,
"ala toodoj Çaqьp qan,
"aaa kelenkelep çyryptyr.
"Bir butaqь qajrьlьp,
"çerdin çyzyn alьptьr,
"çer suuq bolqondo,
"Baqdeelet bajbice,
"a çьlьnьp çyryptyr,

"padьşam Manas tirilip,
"tirilip kelgen çyrвojвy!".
Anda Çaqьp qan ajtat:
"qьrq coroqo qaвar sal вalaм!
"ala toodoj Manasьn
"tirilip kele turqanь,
"aqьn suudaj Manasьn
"tolqup kele turqanь,
"terektej senin Manasьn,
"terвendej kele turqanь,
"tenizdej senin Manasьn
"кajьşxaлaxtuuqanьxx
"cajьp ala turqanь,
"tyşyn tyş вolвosun!
"tuş вolsun вalaм!"
"Anda Qanьkej ajttь dejt:
"Aq qula ketti çoqolup,
"aq şumqar ketti çoqolup,
"aq tajqan ketti çoqolup,
"вul eane sьr вoldu?
"Aq вorcuqtu toqunup min!
"al çьlqьdan qaraсь!
"aq qula çoq вoldu,
"aq şumqar tuurunan çoq вoldu,
"aq tajqan ordosunan çoq вoldu,
"вu emne sьr вoldu?

"Manastьn kynвosyn koryp kelsenci".
"Ala toodoj Çaqьp Qan,
al çьlqьqa вarsa dejt,
aq qulasь daqь çoq,
aq ʂumqarь daqь çoq,
aq tajqanь daqь çoq,
ala toodoj Çaqьp Qan,
qajtьp keldi yjyno,
Baqdoolot вajвice:
"Manas Baj olвogon вolso,
"eni oldy Manasьm,
"eni olgonyn ajtajьn!
"qьrq coro вizden вolyngon,
"Manastьn qaq ozyndoj koryngon
"aq qula çoq çьlqьda,
"вalasь otkon Manastьn,
"вalasьndaj koryngon,
"aq ʂumqar çoq tuurda,
"Manastьn inisindej koryngon
"aq tajqan çoq yjynde,
"toro Manas olgon soŋ,
"totop вolqon koonymo.
"Aq qula senden ajrьldьm,
"eni arqam ne вolot?
"вalasьndaj koryngon,
"aq ʂumqardan ajrьlьp,
"eni arqam ne вolot?

"inisindej koryngon
"aq tajqan senden ajrьlьp,
"emi arqam ne bolot?
"Mandajьnan qaşqajьp,
"menin aqqan bulaqьm,
"qolumdaqь qarmaqan,
"qoş şamala cьraqьm,
"elinden elim kecpegen,
"tyndo çaqsam ecpegen,
"qarap turqan qaraqьm,
"qarmap turqan cьraqьm,
"Bu Manastan daqь çoq,
"Manas etyp ketken son,
"qьrq coro menden bolyngon,
"emi arqa ne bolot?
"aj qaranqь tynyndo
"qarьp etken kynynde
"qaxьqam
"qaruudan tajqan caqьmda?
"seksenge çaşьm çetken kyn,
"bir sergilgen bolqon kyn,
"qanatьmdan qajrьlьp,
"Qan Manastan ajrьlьp,
"qьrq coroл menden bolyngon,
"Bu Manastaj koryngon,
"Aq qula seni qantejin?
"Manas etyp ketken son,

"enkejbes emel tajaqьm,
"ensesinen bykodyn,
"qarьp ketken Çaqьp qan,
"antar çyz çykty çyktodyn.
"Oj aq tajqan seni qantejin?
"qaqajbas qajьn tajaqьm
"qap ortodon byktodyn,
"qartajьp ketken bajbiçe,
"antarьlbas çykty çyktodyn,
"toru caar bbeden
"toorul miner at tuubajt,
"toqsonqo çetken Çaqьptan,
"Manastaj emi er tuubajt,
"qarьp ketken Çaqьp Qan,
"aq borcuqtu minsenci,
"qьrq coroqo barsancь!
"aq jumqar çonun aşsancь,
"aq qula çonun aşsancь!
"aq tajqan çonun aşsancь!
"Manasqa qudaj çar beken?
"qьrq coronun esinde,
"Manas baatьr bar beken?
"keonyndo Manas batbь beken?"
Attanьp cьqtь Çaqьp Qan,
Ajqьrqanь çolborstoj

Alman Betke вardь dejt,
ajqьr çaaq qara til,
Açьвajqa вardь dejt.
"Aq qula çoq çьlqьda,
"anь qajdan izdejвiz?
"aq şumqar çoq tuurda,
"aq tajqan çoq qarqьda,
"anь qajdan taвasьz?
"eni arqa ne вolot?
"Eni amal ne вolot?
"qanatьman qajrьlьp,
"Qan Manastan ajrьlьp,
"qarьp вolup çyrgendo,
"Manastaj korgon aq qula,
korsə kezym tojqonum,
"ycөөny вir çerden emi cьqarsьq!
"kylpon menen kyn kordym,
-ajdьn menen aş ictim,
"azqana вasьp çol çyrdym,
"arqan menen ton kijdim,
"ycөө şul dyjnөdөn tynylsө,
"iciмe pьcaq uramьn,
"Manastьn kotynөn вarьp turarmьn,
"Sarajdan qulap ölörmyn,
"Manastьn çanьna kirermin".
"Alman Bet menen Açь Baj
"dynyjөny taştaвajt,
"вirde в ri tьnşaвajt,

ьjlap qajttь Çaqьp Qan,
Baqdəolət вajвicege keldi dejt,
"O вajвice qantevjz?
"qьrq coronun вaarьsьn qattadьm,
"Manastьn maanisin вaŋ qojвojt,
"arвaqьna aŋ qojвojt,
"вaarь unutup qojuptur,
"Anda вajвice ajttь dejt:
"Ala toodoj Çaqьp qan,
"Serek menen Sьrqaqь,
"Qara Toqo çan dosu,
"Baqajqa вardьqвь?
"вarьp qaвar ajttьqвь?
""A qaвar ajtpadьm;""
"oŋo ycoomo вarьp kel,
"вarьp qaвar ajtьp kel!
"tumŋuqtarь qajqь ele,
"keneŋteri tajqь ele,
"Serek menen Sьrqaqьn,
"oŋo ycoony alьp kel!
"Baqajdь da alьp kel!
"amanat çandь вylojly!
"Manastьn вejitin вarьp koroly!"

Çaqьp Baj qajta captь dejt,
Serek Menen Sьrqaqtь,
anь atqarьp aldь dejt,
Manastьn altьnьy altь mal dosu,
Mal dosunun icinde,
qьjamattьq Qara Toqo çan dosu,
anь atqarьp aldь dejt,
Baqaj qanqa keldi dejt,
bal ickendej maqtanqan,
mas eken menen attanqan,
Bajdьn uulu Baqaj Sart,
anь atqarьp aldь dejt,
Tortoo birdej boldu dejt,
Baqdoolet bajbiçe
anь yjyno taştadь,
Bajdьn uulu Baqaj Sart,
Manastьn bejitine baştadь:
"bal ickendej maqtanqan,
"mas eken menen attanqan,
"Baqaj keldi attanьp,
"Serek menen bu Sьrqaq,
"çkoo keldi attanьp,
"kek borcuq atь çelet dejt.
"Manastьn Qara Toqo çan dosu
" o da qacan kelet dejt?"
Bajdьn uulu Baqajь,
kez çaştarь kel bolup,

kelpygyp ьjlap turat dejt:
"Olgon Manas ocykty,
"altьmьŋ altь mal dosu,
"mal dosunun icinde,
"qьjamattьq Qara Toqo çan dosu,
"Bu da qandaj kecikti,
"mingen atь çelbedi,
"altьn berse aldьbь
"ala toodoj Manastan?
"Qara Toqo çan dosu,
"Manastan keony qaldьbь?
"Elim,Sejit eki uul
"Serek menen Sьrqaqm,
"Qara Toqo kelgende,
"qarьlьq keneŋ ajtajьn,
"qьrq coromun en çamanь Taz Bajmat,
"Manas suusap kelgende
"tyŋo qalьp caj qajnat,
"altьndь çestej bololyk!
"mьndan barьp kelelik,
"Manastьn bejitin korolyk!
"qьrq coro menen Manas Qan,
"at captьrьp ojnoqon,
"ezendyy bulaq talь bar,
"kelekolop çatьŋtь!
"Majdama terek baqь bar,
"biz oŋoqo baralь,

"Baq tuvyno tyŋ e ly!
"altьmьŋ tanap aq catьr
"asmanqa tipti tigeli,
"taqtasьn tere salalь!
"ala teedej Çaqьptь,
"qarьsa daqь Qan kotoryp qojelu!
"aq boz beeni sojelu,
"Manastьn arvajьna vaqьŋ tap,
"qulquldavat qurardь!
"quptan oqup ajtalь!
"ajatal kyrsy, ьjmanda
"Manastьn avdan oqup qajtalь!
"aq qula çyny var veken?
"aq tajqan çeny var veken?
"aq ŋumqar çeny var veken?"
"Baqajdьn ajtqanьn qьldь dejt,
Emi vaarь kendy dejt,
Serekti atqarьp ijdi dep,
Manastьn vejitinin vaŋьna
kymvezynyn qaŋьna
Serek çetip vardь dejt.
Manastьn kymvezy çoq volot,
kymvezynyn ordunda
sarajь çoq yj turat.
Aq qulaqa oqŋoj at
altьndan aqьr çasaptьr,
arpadan kiŋniŋ tegyptyr,
Aqnia Qula turat aqьrda,

aq ʒuмqar turat tuurda,
aq tajqan turat qarqьda.
Serek вasьp keldi dejt,
ter qapʒьttan aʒtь dejt,
Manas Qan anda çatat,
Belden teʒok salьptьr,
ajы degende atь çoq
kyn degende korky çoq
Barca menen вalqьqa
Manastь вolop qoʒuptur
Bermetke ʒuru qoʒup taqьnьp
maqmaldь qoʒup çamьnьp,
Manastьn вaʒьn çolop
Bir suluu qьz olturat.
Tortoony ten kordy dejt
koony tetep вoldu dejt:
A qudaj! a qoçom!
"Qoroson qьlьo qьn вolso,
"aq qula menen aq ʒuмqar
Manastьn tiryylygy cьn вolso,
"qojdon toquz alajьn!
"ujdan toquz alajьn!
"teodon toquz alajьn!
"çьlqьdan toquz alajьn!
"qьrq coronun вaʒь sajьn вir toquz
"tyleo qьl dep salajьn!
"at captьrьp toj qьlьp
"Bajdьn uulu Baqajdь

"тоғорокко вағ қьлър
"ar tilegin toltursun!
"қарьр ketken Baqaj Qan
"Manas менен вir çанаға oltursun! 2505
"ajdaj қаұьн keriptir,
"qartajьр ketken Baqajdьн
"tilegin qudaj вerdi de,
"вastьrsa çolu çоұuldu,
"вajьrь olgon su Manas 2510
"tirilip Baqajqa qajta qоұuldu
"alaqan çajьр вata alsьn!
"вujursa daam ағasьn!
"tirilip qopqon er Manas!
"minge çete çағasьn!" 2515
"Eмi Serek caqьrat:
"Ataken keldi qoвo qal Manas!
"Baqdeolot вajвice Manas!
"eneken keldi qoвo qal Manas!
"qьrq coron keldi qoвo qal Manas! 2520
"вal ickende мaqtanqan Manas!
"мas eken менen attanqan Manas!
"arqьмaq minip arqьqan Manas!
"Çaqьр qan менen ten çанаға qarьqan Manas!
"Pajdьn uulu Baqaj keldi Manas! 2525
"eмi qoвo qal Manas!
"Alman Bet keldi qoвo qal Manas!
"Elin,Sejit eki uul keldi Manas!

"eni qoвo qal Manas!
"Qaman, Çojpur, eki uul Manas!
"o-da keldi qoвo qal Manas!
"kəktən çəldəz вatərdə Manas!
"sonun kyndy вatərdə Manas
"o-da keldi qoвo qal, Manas!
"Kyldyr uulu Calвaj Manas!
"çanaja kelgen вaldarəŋ Manas!
"o-da keldi qoвo qal, Manas!
"qətajdən çurtun qanap al, Manas!
"qərq corondu sanap al, Manas!
Manas eni ajtтə dejt:
"Duşmandə kəzgo ilвejmin
"men ne вolşonum вilвejmin
"atakem degen nemeni çəot? dejt!
"eneкem degen nemeni çəot? dejt,
"qərq coro degen nemeni çəot? dejt,
"men olyy emesmin;
"men tiryy emesmin,
"men oskə вolup qalərмən".
Serek eni ajtтə dejt:
"Atakendi вildinвi, Manas?,
"Enekendi вilвedin, Manas,
"qərq coronu вilвedin, Manas,
"Baqaj вarвə esinde, Manas?
"altəмəj altə mal dosu,
"mal dosunun icinde

"qьjamattьq Qara Toqo çan dosu
"barьь esinde,Manas?"
Emi Manas ajttь dejt:
"Qara Toqo çan dosu
"aq asaba qьzьl tuu
"aq najzaqa aştadьm,
"qьrq coronu baştadьm,
"arqьmaq minip at aldьm,
"aq padьşa ozyнen
"men barьp bata aldьm,
"men olyp tirilgen turbajmьnьь?
"atakemdi Çaqьp Qan alьp kel!
"enekemdi Baqdoolot bajbice alьp kel!
"qьrq coronun baarьn alьp kel!
"kernej surnaj tartьnar!
"Manas tirilip kelgenin
"emi çurtqa ajtьnar!
"Baqdoolot bajbiceni syjyncylop barьnar!
"enekemdi ьldam alьp keliner!".
Ajtqanьndaj qьldь dejt,
kernej surnaj tarttь dejt,
Manas tirilip kelgen dep,
qalьn çurtqa ajttь dejt,
enesine bardь dejt.
"çaqьь Manas qulunun
"aq qulasьn miniptir,

"aq kүвөsүn kijiptir,
"aq çunqarьn salьptьr,
"Manas emi tiriliptir.
"Baqdoolot вajвice
"at attanьp вaralьq!"
Mendelinin вaqьna saldь dejt,
attanьp kezdep çyrdy dejt,
Manasqa qaвar Serek ajttь dejt,
Baqdoolot вajвice
Altь qanat aq ordo
kiretpegen Manasqa
tul qalqan Qanьkej
tijet вeken Manasqa,
eşik aca вerdi dejt,
Manas tordon qoptu dejt,
qolun sunup kelgende,
Şkoryşkeny kelgende.
Ertegi kyndyn kecine
Baqdoolot вajвice
tyşo qaldь esine.
"Sen olgon son qulunum,
"eneken Baqdoolot вajвice
"korвogony kor вolqon,
"kordogy менen ten вol qon,
"sen aruu qulunum
"ajnьp keter вekensin,
"cetinden ceвer qulunum

Чыныгын —
Чакан —
Баатырлар.

"cetinen keter sekensiŋ,
"casraqьn casьn suudjun!
"men sytkon sojun çuujun!
"tazalanьp kelejin".
Casraqьn casьn suudu dejt,
uluu sojun tazalanьp çuudu dejt,
Manastь kozdop çyrdy dejt,
Manastьn al ystyno kirdi dejt,
Baqdoolot sajsice
ene solup çyrdy dejt,
qatьp qalqan qaq emcek
delsirep kelip ijdi dejt,
Manas x sytyn endi dejt,
Baqdoolot sajsice
taqtanьn ystyno qojdu dejt,
çaqqan otun ocyrdy,
Manas Çaqьp Qanqa qoturdu,
sarьp ajьlqa qondurdu,
teodon toquz aldьrdь,
ujdan toquz aldьrdь,
qьrq coro qьrq toquz aldь dejt,
toquzdun saarьn sojdurdu,
ac arьqьn tojdurdu,
qarь Qandь Çaqьptь,
Bajdьn uulu Baqajdь,
Qan kotoryp qojdu dejt,
Qan taqtьqa cьqarьp,

Qandьn qьzь Qanьkej,
Manas otyp ketken son
aq sөөgy kyl bolqon,
azat bagь kyn bolqon,
qajnatasь Çaqьp Qan,
qajnenesi Baqdөөlot bajbice,
qarьndagь Qardьqac
byrөөdөn maj alьp,
birөөdөn caj alьp,
birөөdөn toqoc alьp,
yөөny saqtap çyrdy,
saqtaqanьn eli Manas bildi dejt,
Qanьkejge Manastьn kөөny tojdu dejt,
Baqdөөlot bajbice
çanaga qьlьp qojdu dejt,
cьmьnsьz tөөqө çajlatьp,
cьbьrlatьp qulun bajlatьp,
bir dөbөldөj et qьldь,
bir kөldөj sorpo qьldь,
ac arьqьn tojdurdu,
Çaqьp Bajdan at aldь,
Baqajdan bata aldь,
Çaqьp Qan qondu bir suuqa,
Baqaj qondu bir suuqa,
Manas qondu bir suuqa,
Açьbaj qondu bir suuqa,
Qara Toqo qondu bir suuqa,

Alman Bet qondu bir suuqa,
Serek qondu bir suuqa,
Sьrqaq qondu bir suuqa,
adamdь kezgo ildi dejt,
aq padьşanьn elinen
bolekton barьp bildi dejt,
Manastьn Aq qulasь toq boldu,
aq padьşanьn eli menen
typty buzuq çoq boldu,
uruşpaj çьrqap uqtadь,
tьnьc bolup uqtadь,
kelişpej çatьp keneşti,
keneşkende ne deşti?
Manastь kezgo il dedi.
""Padьşam ezyq bil!"dedi.
Padьşa ajtь"men bilsem
"acuulanьp quruşpa,
"kop çurt menen uruşpa!"
"Bujurqan daam çutuptur!
"eldin barьn tutuptur!
"Padьşadan bata alьp,
Manas çaqşь boldu dejt,
duşmanь tentip ketti dejt,
baqtь muratьna çetti dejt.

4/ BOQMURUN.

Qan Koketoj oorudu,
qartqa kirip saldь dedi,
qan tykyryp qaldь dedi,
qan tykyryp qalqan son,
Boqmurundu caqьrdь,
eli çurtun caqьrdь:
"enkejgenden qarьm bar,
"emgektegen çaşьm bar,
"bagь tuulu qanьm bar,
"bijlep turqan bijim bar,
Caqьrьp alqandan kijin,
eli menen kop çurtu
coqulup kelgen eken.
Ajnektej kozy syzyldy,
Qan Koketoj yzyldy.
Emi qalqan Boqmurun,
asьl çerden aqьrat,
beş botosun caqьrat,
caqьrqanda ne dejdi?
"Atakem Qan Koketoj,
"Yzylyp qalqan eken,
"aştь esen tartьnar!
"uşu çerde çatьnar!
"emi mьndan ketiner!

"aŋqa caqɨrɨp barɨnar!
"Mɨndan arɨ sen barsaŋ,
"bekip qalŋan bejiŋtin
"eŋigin acqan Er Qoŋoj,
"bajlanɨp qalŋan bazardɨn
"çolun acqan Er Qoŋoj,
"ol Qoŋojqo barɨnar!
"aa barɨp ajtɨnar!
"Kek dənəndyn baŋɨ edi,
"Keketoj Qandɨn aŋɨ edi,
"Baŋqɨ attɨn bajgesi,
"san sarɨca təə sojom,
"san sarala bee sojom,
"san sarɨ baŋɨl qoj sojom.
"Ajaqɨ attɨn bajgesi!
"toqojluu çerge toptottum,
"batacɨ qulqa çoqtottum.
"min alabaŋ qunaaçɨn,
"beŋ çyz toqson beŋ atqa bajge bar.
"At bajlabaj bolbosun!
"atɨ elyp qalbasɨn!
"okyncysy bolbosun!
"ezy armanda qalbasɨn!
"bul aŋɨma kelbese,
"kərynbəsyn kəzymə!
"taarɨnbasɨn ezymə!
"Tan atardɨn aldɨnda,
"Kyn cɨqardɨn aldɨnda

"Boqmurundaj baatyrdyn
"ajcyqy altyn qyzyl tuu keler,
"totogolyy boz yjyn
"toşko syjrep salbasam,
"terdo olturqan suluusun
"ac bilekten albasam,
"at sooruna salbasam,
"artyq olço qylbasam!
"sul ayyma kelbese,
"taarynbasyn ezymo
"korynbosyn kozymo!
"ajta barqyn Qoşojço!
"Andan ary sen barsan
"Toqojdo yjy bettengen,
"belestegi çolbors başţanqan,
"cajan kozdyy cap çaaqtuu
"teskej çaqqa qyştaqan,
"eneden çanı tyşkondo
"qoj boorundaj qara qan,
"on qoluna uuştaqan,
"qanbaqy bijik qayy bas,
kozy qyzyl ony saz,
"qanduu tuuqan Er Manas,
"kolokodo koony oskon,
"koony menen erke oskon,
"ayyqtuu çilik çotosu,
"Çaqyp Bajdyn batasy,

"asьl tuuqan Manasqa
"çetip qabar beriŋer!
"Andan arь sen barsan,
"qara yŋkyrdy yj etken,
"qaraŋqь toqoj mal etken,
"baarь caar bala quŋ
"kotoro tuuqan Er Aqьj,
"aqa çetip qabar ber!
"andan arь sen barsan,
"toquz uul kençesi,
"qudajdьn syjgon benesi,
"Eleman bajdьn balasь
"Er Toqtykko çetip ajt!
"Andan arь sen barsan,
"Ertiŋ cьqa çajlaqan,
"egiz qara at bajlaqan
"Kokymdyn uulu Yrby bar,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsan,
"Alpaj-Inet inisi,
"abьŋqa,kempir balasь,
"altь çaŋar Kokqojon,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsan,
"qara mьltьq ulaqan,
"atqanь tocdon qulaqan,
"encegej bojluu Ereŋ bar,

"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsaq,
"Aqbaj,Mambet balasь,
"esen aman erender,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsaq,
"Çedigerdin Er Baqьj,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsaq,
"Kok dobolyn baqьnda,
"Temir Bala qaqьnda,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsaq,
"Kyn tuumuq eli boluucu,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsaq,
"Qara doo tulu Çar Manas,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsaq,
"Qьrьmdardьn Bozuul,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsaq,
"Samarqanda Qan Qojon,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsaq,
"Erges eli,it eli,
"

"aqa çetip qabar ber,
"Andan arь sen barsan,
"Toodaqtaj mojnun sozqon qul,
"bajlьqь çurttan eskon qul,
"Ajdar Qandьn Qan Kokco,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsan,
"qapьrdьn çurtu bar eken,
"bulcuq eti buqadaj,
"eegine saqal qojboqon,
"eerdine murut albaqan,
"orustun qanь con Çolqj,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsan,
"qapьrdьn qanь Nesqara,
"aqa çetip qabar ber,
"Andan arь sen barsan,
"Qaşqar,Çarqan buraqan,
"Min qьtajdь suraqan,
"qьr murunduu,qьzьl koz,
"Qьtajlardьn Qonur Baj,
"O Qonurbaj qaşqa qul,
"qьlьqь çurttan başqa qul,
"aqa çetip qabar ber!
"Andan arь sen barsan,
"qapьrdьn qanь Çьl-basal,
"aqa barьp qabar ber!